

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁROS

2021/3

Pályázati felhívás „Az év fiatal könyvtárosa díj” elnyerésére

Tisztelt Kollégák!

Az MKE és az IKSZ ismét meghirdeti a 35 évnél fiatalabb kollégák számára „Az év fiatal könyvtárosa díj” elnyerésére irányuló pályázatát. Pályázni az A vagy B pontban foglaltaknak megfelelő tartalommal lehet.

- A) Egy szakterületi gyakorlatból származó téma még nem publikált írásbeli kidolgozása.
- B) Projektbemutató tartalmazó, szabadon választott műfajú (diabemutató, film, hangjáték, riport, tanulmány stb.) anyag elkészítése.

Az előző évek nem nyertes pályamunkái a pályázati feltételek megfelelése esetén ismét benyújthatók. Nem lehet díjazott az, aki a díjat az előző 4 év valamelyikében már elnyerte. Szakdolgozat pályamunkaként nem nyújtható be!

Pályázati feltételek:

- **Jelölés.** A díjra a pályamunkát összeállító fiatal munkahelyének, vagy az MKE/IKSZ valamely szervezetének jelölnie kell. Nem lehet díjazott, aki a díjra jelölésről nem tud, azt nem fogadja el.
- **Életkor.** A jelölt a pályázati határidő napján (2021. május 31.) nem lehet idősebb 35 évesnél.
- **Könyvtáros munkakörben foglalkoztatottság.** A jelöltnek a jelöléskor könyvtáros munkakörben aktív foglalkoztatottnak kell lennie, és rendelkeznie kell legalább 3 év könyvtári munkakörben eltöltött munkaviszsonnyal.
- **Formai kritériumok betartása.** Terjedelem: 20-50 A/4-es oldal, 12-es betűméret, 1,5-ös sortáv, Times New Roman betűtípus. Lejátszható bemutató esetében maximum 15 perces időtartam.

A pályázati dokumentációnak kötelezően az alábbiakat kell tartalmaznia:

- **Jelölési űrlap** (letölthető az MKE/IKSZ honlapról).
- **Pályamunka.**
- **A pályázó szakmai életútjának ismertetése** (ennek részeként publikációs lista).
- **A megvalósulásnak teret adó intézmény bemutatása.**
- Nem kötelező, de bíralt tartalom: **bármilyen egyéb**, a pályázó által fontosnak tartott melléklet.

A pályázati dokumentációt nyomtatott (1 pld.) és elektronikus formában is (1 pld.) kérjük benyújtani.

A pályázatok bírálata a díj alapító okiratában foglalt szempontok/pontozás szerint történik. *A feltételeknek nem megfelelő vagy hiányos dokumentációjú pályázatokat a kuratórium érdemi értékelés nélkül elutasítja!*

Beérkezési határidő: 2021. május 31. hétfő, 16.00 óra.

Az elismerés ünnepélyes átadására az MKE 52. Vándorgyűlésének nyitó plenáris ülésén (Budapest, 2021. július 8.) **kerül sor.** A címmel elismerő oklevél, pénzjutalom (100 000 Ft), valamint egyéb szakmai támogatás jár. Az év fiatal könyvtárosa díj mellett, arra érdemes pályázó esetén a Kovács Máté Alapítvány anyagi támogatásával Az év fiatal könyvtárosa díj különdíja is kiadható.

A pályázati dokumentáció nyomtatott formában postai úton a Magyar Könyvtárosok Egyesülete címére (1827 Budapest, Budavári Palota „F” épület), elektronikus formában pedig az MKE e-mail-címére (mke@oszk.hu) küldve nyújtható be.

Barátné Prof. Dr. Hajdu Ágnes sk.
elnök, MKE

Ramháb Mária sk.
elnök, IKSZ

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

30. évfolyam 3. szám

2021. március

Tartalom

Műhelykérdések

Tóth Csilla: Megújulás és fejlődés – 10 éves lett a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár 3

Konferenciák

Horváth Adrienn: Tőlünk függ: ideális vagy valós? A 3 lépésben:
A folyamatokról című konferencia összefoglalója és értékelése 15

Tanulmány

Hajdu Krisztián – Racsko Réka: A digitális átállás pillérei, avagy
a DigCompOrg keretrendszer könyvtári adaptálása 27

Perszonália

Kocsy Anikó: In memoriam Sárosi Attila (1953–2021) 41

Könyv

Pogány György: A transzilvanista erőtér históriája (*Sas Péter: Magyar erőtér. Az Erdélyi Szépművés Céh könyvkiadó és az Erdélyi Helikon története*) 45

From the contents

- Csilla Tóth:* Renewal and development – the Széchenyi István University University Library and Archives has become 10 years old (3)
- Adrienn Horváth:* It's up to us: ideal or real? Summary and evaluation of „In 3 steps: about the processes” conference (15)
- Krisztián Hajdu – Réka Racsko:* Pillars of the digital transformation or library adaptation of DigCompOrg framework (27)

Cikkeink szerzői

Hajdu Krisztián, az Eszterházy Károly Egyetem könyvtártudomány mesterszakos hallgatója; *Horváth Adrienn*, az OSZK Könyvtári Intézetének minőségügyi szakreferense; *Kocsy Anikó*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Pogány György*, a pilisi Kármán József Városi Könyvtár és Közösségi Ház ny. könyvtárigazgatója; *Racsko Réka*, az Eszterházy Károly Egyetem Informatikai Kara Humáninformatika Tanszékének tanszékvezető egyetemi adjunktusa; *Tóth Csilla*, a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár mb. igazgatója

Szerkesztő:

Tóth Béla István

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné, Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Radó Rita, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba, Szépvölgyi Katalin, Verók Attila

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: ojs.elte.hu/3k, ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/3k, facebook.com/konyvkonyvtarkonyvtaros

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Sziládi-Szántó Klaudia**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU ISSN 1216-6804 (Nyomtatott)

HU ISSN 2732-0375 (Online)

Tóth Csilla

Megújulás és fejlődés – 10 éves lett a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár

„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn.” Névadónk, Gróf Széchenyi István őszinte, tiszta gondolata a jelen helyzetben igen csak helytálló, hiszen nincs jelen múlt nélkül, és nincs jövő jelen nélkül. Fontos tudni honnan jöttünk és merre tartunk, de a jelen lehetőségeivel élve, meg kell tenni és meg kell valósítani mindent, amit célul tűzünk ki magunk elé, mivel a mi jelenünk lesz az alap a jövő nemzedék számára.

Az új könyvtáráépület tizedik évfordulója alkalmából visszaemlékeztünk, és soha nem feledjük, hogy honnan indultunk el, és hogyan lett a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL) a győri univerzitás egyik meghatározó szervezeti egységévé, egy nyitott tudástranszfer-hálózáttá.

Küldetésünk

Napjainkban a könyvtár szó már nemcsak egy épületet jelent, polcokon tárolt könyvekkel, hanem egy nyitott, óriási információtranszfer-hálózatot foglal magában. Küldetésünket – a változó használói igények minőségi kiszolgálását – a folyamatosan bővülő és megújuló szolgáltatásainkkal valósítjuk meg.

Az SZE EKL a régió egyik legjelentősebb, legmodernebb információmegosztó, valamint közösségi programokat szervező, és azoknak helyet adó kulturális térként is működő nyilvános és felsőoktatási tudásközpontja. Tudástranszfer tevékenységét elsősorban az egyetemen folyó oktató-, kutató- és fejlesztőmunka

határozza meg, alkalmazkodva a megújuló gazdasági, társadalmi kihívásokhoz. Nyilvános tudástérként mindenki számára biztosítja az információhoz való hozzáférést a 21. század követelményeinek megfelelően. De hogyan is jutottunk el idáig? Tekintsünk vissza kicsit, honnan is indultunk!

Múlt, kezdetek

A mai Széchenyi István Egyetem 1968-ban kezdte meg működését Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola (KTMF) néven, akkor még Budapesten is működő tanszékekkel.

A KTMF Könyvtára 1974. március 1-jén lett önálló szervezeti egység. Az új főiskolai épületek elkészültéig több különálló helyiségben működött intézményünk. Egy közeli épületben bonyolították a kölcsönzést, és az egyik raktár is ott kapott helyet, a másik raktár pedig a szomszédos épületben volt. A folyóirat-olvasó szintén egy különálló épületben állt az olvasók rendelkezésére. 1977 nyarán aztán a Főiskola igazgatási épületének alsó két emeletén leltünk új otthonra.

A könyvtár a nyolcvanas években

Az akkori könyvtár alapterülete 800 m^2 , a raktaré 283 m^2 volt. A szabadpolcos olvasói térben 100 ülőhely várta az olvasni, tanulni, kutatni vágyókat. A könyvtár-épület igyekezett megfelelni a 20. századi igényeknek, a könyvtárhasználat, a könyvtári szerepek folyamatos változásának. Ezért az új épületben nagy hangsúlyt kaptak a közösségi terek, melyek a közös tanulást, a projektmunkákat és természetesen a szabadidő eltöltését segítették. 1983-ban a Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztálya az országos feladatkörű szakkönyvtárak közé sorolta a főiskolai könyv-

tárat. Az alapszolgáltatásokon túl fő feladatai közé tartozott a bibliográfiák, irodalomkutatások készítése, évkezdéskor könyvtárbejelentő tartása a hallgatóknak, tartalomfigyelés, témafigyelés, fénymásolás. 1986-ban a KTMF felvette Széchenyi István nevét, és Széchenyi István Főiskola néven folytatta működését.

Számítógépesítés

Az első számítógépek a 90-es évek elején jelentek meg a könyvtárban, akkor még a folyóiratjegyzék elkészítésére és igazgatói levelezésre szolgáltak. A könyvtári munka számítógépesítése 1992-ben kezdődött meg. Ehhez hat személyi számítógépből és egy szervergépből álló lokális hálózatot építettek ki, amihez a keretet a Felsőoktatási Elektronizációs Program könyvtári részének kidolgozása biztosította. Az 1993-ban meghirdetett felzárkózás az Európai Felsőoktatáshoz Alap (FEFA/2) pályázatán nyert összeget a könyvtár a számítógépes hálózatának kiépítésére és a hardver és szoftver eszközök beszerzésére fordította. Ennek eredményeképpen került sor – több más rendszer kipróbálása után – 1994-ben az ALEPH integrált könyvtári rendszer 300-as verziójának installálására, amihez tizenkét számítógépes munkaállomás, öt olvasói lekérdező terminál, valamint egy CD-torony kapcsolódott. A dokumentumállomány metaadatainak rögzítése, valamint az olvasók adatainak átvitele az integrált számítógépes rendszerbe 1995-ben kezdődött meg, 2001 óta pedig a kölcsönzés is számítógéppel történik. Az 1994-ben, a Mellon Alapítvány pályázatán nyert pénzből kialakítottuk az elektronikus állományvédelmi rendszert. 1997 óta van webszervere a könyvtárnak, ám ekkor még csak a főiskola honlapjáról volt elérhető a katalógus.

A könyvtár a kilencvenes években

Egyetemi Könyvtár

2002-ben új fejezet kezdődött életünkben. Évekig tartó egyeztetés eredményeként a Magyar Köztársaság Országgyűlésének döntése alapján főiskolánk egyetemi rangot kapott, így könyvtárunk is egyetemi könyvtárrá vált. 2002-től saját honlapot (<http://lib.sze.hu>) indítottunk. 2003-ban EU-s intézményfejlesztési programok indultak. A programok kiemelkedő része volt az új oktatási épület-együttes és az új könyvtárépület. Miután elkészült a kivitelezési terv és a tenderterv, már csak a közbeszerzési eljárást kellett volna kiírni. Ekkor azonban finanszírozási gondok adódtak, ezért nem tudott elindulni a beruházás. Időközben, 2003-ban a Jogi Karon külön tagkönyvtár alakult.

A Jogi Kar könyvtára – Áldozat utca

Tervek az új épületegyüttesre

2008-ban, az Új Magyarország Terv Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programjának keretében a győri Széchenyi István Egyetem hat és fél milliárd forintot nyert infrastrukturális fejlesztésre. Ebből az összegből tervezték meg a könyvtárunknak is helyet adó új épületszárnyat. A *TIO P 1.3.1-07/1-2F-2008-0003* azonosító számú projekt komplex egyetemfejlesztése tette lehetővé az új, modern kivitelezésű, minden igényt kielégítő – az új egyetemi könyvtárat is magába foglaló – INNO-Share, és az úgynevezett Új Tudástér épületegyüttesének kialakítását. Ötletelés, tapasztalatcsere céljából 2008-ban a könyvtár néhány munkatársa három jelentős német egyetemi városban: Jénában, Drezdában és Magdeburgban tett látogatást, ahol az utóbbi esztendőkből jelentős fejlesztéseket hajtottak végre az egyetemi könyvtárakban. Az ott látottak, hallottak és a szakmai tapasztalatok

alaján tettek javaslatot a hazai tervezők részére. 2009 telén megkezdődött az új könyvtár építése, és ezzel párhuzamosan elvégeztük a költözéshez szükséges állományellenőrzési és selejtezési munkafolyamatokat. Ezzel párhuzamosan a minőségfejlesztés keretében elkészültek a könyvtár működését leginkább meghatározó alapidokumentumok, bővültek a számítógépes szolgáltatások, elkezdődött az egyetemi archívum kiépítése, majd 2010 végére befejeződött az építkezés.

Új könyvtárkülső (Fotó: Tóth Csilla)

Új, tágas otthon

A tervek szerint csak 2011 nyarán készültünk beköltözni az új helyre, de az egyetem vezetése úgy döntött, hogy a kész épületet célszerű lenne minél előbb birtokba venni. Így 2011. január 28-án elkezdődött a dokumentumállomány, valamint az irodai eszközök átköltöztetése a régi épületünkből az INNO-Share Regionális Tudásmenedzsment Központ épületébe. Az új helyen a könyvtár a korábrinál háromszor nagyobb, mintegy 5500 m²-es akadálymentesített, modern tűzvédelmi rendszerrel és impozáns belső terekkel ellátott négyszintes épületben rendezkedhetett be.

A közös és jól szervezett munka eredményeként 2011. március 1-jén megnyitotta kapuit a nagyközönség előtt az új könyvtár heti 54 órás nyitvatartással. Ekkor még csak a régi könyvtárból áthozott nyolc darab számítógép állt az olvasók rendelkezésére, de a nyár folyamán már elérhetővé vált a wifi, majd októberben folyamatosan került beüzemelésre közel 250 darab vékonykliens számítógép, majd az internet és végül az alkalmazások elérése.

Új könyvtárbelső (Fotó: Tóth Csilla)

Új épület – új lehetőségek – 10 év röviden

2011-ben indult el a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázis, amelybe a könyvtár felsőfokú végzettséggel rendelkező munkatársai szakreferensi hálózat keretein belül adatfeltöltőként kapcsolódtak be, egy kolléga pedig intézményi adminisztrátori szinten szakértőként vett részt a projektben. A szakdolgozat- és PHD-írás segítéséhez beindítottuk az online irodalomjegyzék-készítő szolgáltatásunkat (I-Share24), szintén a szakreferensi hálózat munkája részeként. A társadalmi kapcsolatok kiépítésének céljából a Könyvtár a Kiskutatók Éjszakája című rendezvénysorozaton évről-évre önálló vetélkedőket szervez az általános iskolások számára.

Az egyetemi könyvtár tudásközvetítő, tudásmegosztó tevékenysége a 2012-es évben nyerte el végső formáját. A könyvtári szolgáltatásokat helyben igénybe vevők számára mintegy 750 ülőhely áll rendelkezésre. Mindemellett 300 000 dokumentum (könyvek, folyóiratok, szakdolgozatok, PhD-dolgozatok, szabványok, CD-k, DVD-k), tanulásra, pihenésre alkalmas leválasztható terek, 6 db háromfős médiafülke és 15 egyéni kutatószoba segíti a tudományos munkát.

2012 januárjában a PatLib Központ (Patent Library. Az Európai Szabadalmi Egyezményhez csatlakozott tagállamokban a PatLib központok hálózatot alkotnak), a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala kihelyezett szellemi tulajdon-védelmi információs pontja került könyvtárunkba, amelynek működtetését egy szakképzett kolléga látja el. Ekkor került bevezetésre az egyetemi plasztikkártyarendszer is.

Ugyanabban az évben, július 12. és 14. között került megrendezésre a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 44. Vándorgyűlése a Széchenyi István Egyetem Könyvtárának szervezésében. A *Stabilitás – innováció – inspiráció: Könyvtárak változó környezetben* címmel megrendezett konferencia központi helyszíne az egyetem, az egyetemi könyvtár és annak környéke volt. A programon 700 fő vendég és 22 könyvtárszakmai kiállító vett részt. Még ebben az évben elindítottuk a könyvtárunk Facebook-oldalát.

2013-tól a Mérnökinformatikus Hallgatók Országos Konferenciájának és a Gépészmérnök Hallgatók Országos Konferenciájának is több alkalommal biztosítottunk helyszínt. Emellett különböző kiállításokat rendeztünk. Rendszeresen részt veszünk a Nyitott Kapuk Napja rendezvényen, ahol könyvtárunk szolgáltatásait népszerűsítjük a leendő hallgatók számára.

2013-ban az INNO-Share épületet Építőipari Nívódíjjal tüntették ki. Ettől az évtől Prospero Partner Pont is működik a könyvtárban. A Prospero internetes könyvárúházból rendelt könyvek – az országban működő hat átvételpont egyikéként – nálunk is átvehetők.

Könyvtári enteriőr felülnézetből

2014-ben Kállay István jogászprofesszor az egyetemi könyvtárnak ajándékozta több ezer kötetből álló könyvgyűjteményét, amelynek a második emeleten biztosítottunk helyet.

2015-től a hallgatók a szakdolgozataikat elektronikusan a könyvtár honlapján keresztül töltik fel. Az egyetemen készült korábbi diplomadolgozatokat digita-

lizáljuk, archiváljuk és az egyetemi repozitóriumban közzé tesszük a használók számára.

2016. január 1-től a Nyugat-magyarországi Egyetem két kara: a mosonmagyaróvári Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar és a győri Apáczai Csere János Kar csatlakozott a Széchenyi István Egyetemhez. Mindkét kar könyvtára az Egyetemi Könyvtár hálózatának tagja lett. Még ez év nyarán benyújtottuk pályázatunkat a Minősített Könyvtár címre. A díjat 2017. január 22-én el is nyertük.

A 2017-es évben Győr adott otthont az Európai Ifjúsági Olimpiai Fesztiválnak (EYOF), mely során könyvtárunkban kapott helyet az esemény médiaközpontja.

2018-ban megújult a honlapunk és az IKR-ünk, HUNTEKA2-re váltottunk. Még ebben az évben, a Mobilis Interaktív Kiállítási Központ és az egyetem által közösen megrendezett Gyerekegyetem programhoz csatlakoztunk.

2019-ben csatlakoztunk az országos Európai Dokumentációs Központok hálózatához. Januártól megemeltük a nyitvatartási órák számát, így a heti nyitvatartási időnk 58 óra lett. Az év elején a Szent-Györgyi Albert Egészségügyi és Szociális Szakgimnázium és Szakközépiskola csatlakozott az egyetem intézményeihez. Az iskola könyvtárának helyi szakmai támogatását új feladatként kaptuk meg. Júniusban csatlakoztunk az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának HUNOR munkacsoportjához. 2019 szeptemberétől elkezdtük a felkészülést az egyetemi modellváltásra, amely szemléletváltást követelt meg tőlünk, amit közös meetingekkel tettünk könnyebbé.

A 2020-as év több szempontból is egy újabb mérföldkő volt a szervezeti egység életében. A változások, a megújulás éve volt az egyetemi könyvtár számára. Januárban az egyetem szenátusának döntése alapján levéltári szakmai egységgel bővültünk, melyet július 26-án az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) Könyvtári és Levéltári Főosztálya is engedélyezett. Így új nevünk Széchenyi István Egyetemi Könyvtár és Levéltár lett.

Tavasztól – az egyetemen is érvénybe lépett járványügyi intézkedések következtében – határozatlan időre bezártunk és online könyvtárrá alakultunk át.

Augusztus 1-től, a mi intézményünket is érintő fenntartói modellváltás következtében az egyetem fenntartását a Széchenyi István Egyetemért Alapítvány vette át, de szakmai támogatást továbbra is az EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztályától kapunk. Emellett a közalkalmazotti státuszról munkavállalói státuszba kerültünk át, amely újabb szemléletmódváltást tett szükségessé. Mindez különleges helyzetet teremtett számunkra, amelynek – tudásunknak megfelelően – igyekszünk azóta is megfelelni.

A szeptemberi nyitást megelőzően a Családbarát Egyetem mozgalomhoz kapcsolódva az úgynevezett *Book-kanj Ránk!* hét keretein belül gyermekfelügyeletet biztosítottunk – játékos és fejlesztő programokkal – az egyetemi munkatársak gyermekei számára. Az év utolsó negyedétől ismét az online térbe tettük át szolgáltatásinkat, betartva a pandémia alatt meghozott intézkedéseket.

Visszatekintve az előző évtizedekre jól látható, hogy a fejlődést, a megújulást választottuk, így egymást segítő közösségként dolgozhatunk tovább, és folytathatjuk a kitűzött célok elérését.

*A Szechenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár munkatársai – csoportkép
(Fotó: Horváth Márton)*

Új megújulás, új szerep

A 2021–2025-ös időszakra elkészült stratégiai tervünkben rögzítettük jövőbeli feladatainkat. Kiemelt céljaink a hallgatótoborzásban való aktív részvétel, az egyetemi hallgatók oktatással kapcsolatos segítése, az egyetem harmadik missziós tevékenységének (egyetemi berkeken belül a vállalkozások kutatással kapcsolatos segítése) kiterjesztése és az egyetemi oktatók, kutatók, tudományos tevékenységének támogatása. Családbarát programjainkkal támogatjuk a Családbarát Egyetem mozgalmat.

Az SZE EKL hálózatának munkatársai elkötelezettek az intézményi integrációból és modellváltásból, valamint a Minősített Könyvtári cím elnyeréséből adódó kihívások leküzdésében, és az ebből fakadó lehetőségek kiaknázásában. Az SZE EKL egy stabil, több pillérré építkező nyitott tudástér, mely a klasszikus könyvtári szolgáltatásokon túl az egyetemi hallgatók, oktatók, kutatók és könyvtárhasználók munkáját egyre szélesebb körben támogatja.

Az értékőrző hagyományok megtartása mellett szeretnénk felépíteni a jövő felsőoktatási tudásbázisát, információtranszfer-központját és közösségi tereit. Ahogyan egy fa a gyökerein keresztül csatlakozik a földhöz, fejlődik, megújul, az SZE EKL is egy fejlődő, megújuló, erős és stabil szervezeti egysége a campusnak. A fa törzse jelképezi a hagyományos, jól bevált és méltán népszerű könyvtári szolgáltatásaink fontosságát, míg az ágai a modern kihívásokhoz igazodó új és

megújuló szolgáltatásainkat. Négy ág, négy pillér, amellyel alátámasztjuk a hidat, amely összeköti az egyetem polgárait és utat nyit a jövő hallgatói számára. A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár egy nyitott, bárki számára látogatható, gazdag gyűjteménnyel, széles szolgáltatási spektrummal bíró intézmény.

A szolgáltatások fejlesztésére irányuló tevékenységünk folyamatos. *Kutatókapocsnak* nevezett szolgáltatásunkkal az egyetem hallgatóinak, oktatóinak és kutatóinak kívánunk olyan minőségi szolgáltatásokat biztosítani, mint például segítségnyújtás a hallgatóknak a diplomamunkájuk elkészítésében, támogatás a PhD-hallgatóknak a tudományos életpálya megvalósításához, adatbázishasználati és kutatómódszertani ismeretek átadása. Továbbá – az oktatói és kutatói életpályát támogatva – segítünk eligazodni a publikálás útvesztőiben, valamint publikációs hatáselemzéseket is kérhetnek a hozzánk fordulók.

A felsőoktatásban megkezdett fenntartói modellváltással összhangban az SZE EKL is nyitottá vált – a saját profiljára szabott kereteken belül – az üzleti életben adódó lehetőségek kiaknázására. Fontos célcsoportunk a helyi vállalkozások szereplői. Nekik szeretnénk kedvezni a „*CégPont Neked*” szolgáltatásunkkal, amely többek között témafigyelést, iparági információkutatást, versenytársfigyelést és céginformációs elemzések készítését takarja. PatLib-irodánk továbbra is várja a szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos megkereséseket. A Menedzsment Campus szakembereivel együttműködésben tudunk segíteni például egy innovatív termék vagy szolgáltatás szabadalmaztatásában, levédetésében.

„Book-kanj ránk!” jelszavunkkal elsősorban a fiatalokat célozzuk meg: az óvodásoktól egészen a hallgatókig. A Családbarát Egyetem szellemiségét szem előtt tartva, nyári táborokat szervezünk az alkalmazottak kiskorú gyermekei számára. Igény szerint rendelkezésre bocsátjuk a könyvtár gyermekkuckóját szülinapok tartása céljából, és külön kérésre a programot is elkészítjük és lebonyolítjuk. Továbbra is részt veszünk az általános iskolások számára meghirdetett Gyerekegyetem és a Kiskutatók Éjszakájának programjában. *Töltsd nálunk az 50-et!* címmel helyet és feladatot adunk a középiskolásoknak, hogy az iskolai közösségi szolgálatban előírt ötven órát az egyetem területén töltsék, megismerve ezzel az egyetemi életet. A *Nyitott Kapuk* napján szintén minden alkalommal önálló standon fogadjuk a középiskolásokat, hogy hathatósan vegyünk részt a leendő hallgatók toborzásban. Az egyetem hallgatóinak, polgárainak igazi közösségi teret szeretnénk teremteni, ahol nem csupán a tanulás, hanem az aktív szórakozás lehetősége is rendelkezésükre áll.

Szervezeti egységünk portfóliójába bekerült a levéltár is. Az emlékek őreként összegyűjtjük és megőrizzük az egyetem marandandó értékű dokumentumait, beleértve az elődintézmények: a győri KTMF, a győri tanítóképzés és a mosonmagyaróvári kar agrártörténeti értékű iratait is. Feltárás után ezeket a dokumentumokat digitális formában nyilvánosan elérhetővé tesszük. Az SZE EKL ugyan

történeti dokumentumokat is őriz, de nem a múltban él. Munkánkat a folyamatos megújulás igényével végezzük: kihasználjuk a modern technológia nyújtotta lehetőségeket, és figyelembe vesszük napjaink megváltozott információs igényeit.

A mindenkori stratégiai tervünk igazodik az egyetem jövőbeli oktatási, kutatási, fejlesztési, innovációs és szolgáltatási elképzeléseihez és a felsőoktatási stratégiához. Célunk egybecseng a Széchenyi István Egyetem avatójára megfogalmazott gondolattal: „Az intézmény valóságból fakadó válaszokat adjon a harmadik évezred kihívásaira!”

Jubileumi logó (Készítette: Tóthné Marek Eszter)

Felhasznált irodalom

1. Tabiczky Zoltánné: *A Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola könyvtárának feladatterve.* = Könyvtári Figyelő, 19. évf. 1973. 2. sz. 164–170. p. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00212/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1973_02_164-170.pdf (2021.03.20.)
2. Márkus Julianna: *A Széchenyi István Műszaki Főiskola Könyvtára.* = Kisalföldi Könyvtáros, 1990. 2. sz. 59–62. p.
3. Márkus Julianna: *Tervek elképzelések: bemutatkoznak könyvtáraink új vezetői: a Széchenyi István Főiskola Könyvtárának igazgatója.* = Kisalföldi Könyvtáros, 1994. 2. sz. 3–5. p.
4. Tuba László: *A Győri Megyei és Egyetemi Könyvtár létesítésének szakmai koncepciója.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 9. évf. 2000. 3. sz. 3–9. p. <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00003/pdf/01konyvtarpolitika.pdf> (2021.03.20.)
5. *Áll a tudás új fellegrára: Átadták a Széchenyi-Egyetem épületeit, a hallgatók jövő ősziig veszik birtokba.* = Kisalföld, 66. évf. 2011. január 27. 4. p.
6. Rimányi Zita: *Az egyetem lelke – nem csak egyetemistáknak.* = Kisalföld, 66. évf. 2011. 97. sz. április 27. 5. p.
7. *Kutatók éjszakája a Széchenyin.* = Kisalföld, 66. évf. 2011. szeptember 22. 6. p.
8. Szücs Anita: *Könyvtárból korszerű tudástér: A megyei bibliotékák vezetői egyetértenek abban, hogy nem állhatnak le a fejlesztéssel.* = Kisalföld, 66. évf. 2011. 236. sz. október 8. 4. p.

9. Figula Anikó: *Beszámoló 2011* [beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár 2011-ben végzett tevékenységéről]. = lib.sze.hu, 2012. március 23. [https://lib.sze.hu/beszamolo-2011\(2021.03.20.\)](https://lib.sze.hu/beszamolo-2011(2021.03.20.))
 10. *Kis könyvtárosok éjszakája*. = Kisalföld, 67. évf. 2012. szeptember 27. 6. p.
 11. *A szellemi tulajdonvédelemről*. = Kisalföld, 67. évf. 2012. október 15. 5. p.
 12. *Beszámoló 2012* [beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár 2012-ben végzett tevékenységéről]. = lib.sze.hu, 2013. március 11. [https://lib.sze.hu/beszamolo-2012\(2021.03.20.\)](https://lib.sze.hu/beszamolo-2012(2021.03.20.))
 13. *Nívódj az egyetem új épületeinek*. = Kisalföld, 68. évf. 2013. 303. sz. december 31. 5. p.
 14. *Beszámoló 2013* [beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár 2013-ban végzett tevékenységéről]. = lib.sze.hu, 2014. március 12. [https://lib.sze.hu/beszamolo-2013\(2021.03.20.\)](https://lib.sze.hu/beszamolo-2013(2021.03.20.))
 15. Beszámoló a Széchenyi István Egyetemi Könyvtár 2014-ben végzett tevékenységéről.
 16. Dániel Viktória: *Gyerekkutatók az Egyetemi Könyvtárban Győrben*. = kisalfold.hu, 2015. szeptember 30. <https://www.kisalfold.hu/gyor-es-kornyek/gyerekutatok-az-egyetemi-konyvtarban-gyorben-4691266/> (2021.03.20.)
 17. Figula Anikó: *Beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár 2015-ös évben végzett tevékenységéről*. <https://adoc.pub/beszamolo-szechenyi-istvan-egyetem-egyetemi-konyvtar-s-evben.html> (2021.03.20.)
 18. Beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár 2016-ben végzett tevékenységéről.
 19. *Díjat nyert a győri egyetemi könyvtár*. = Kisalföld, 72. évf. 2017. január 23. 3. p.
Figula Anikó: *Beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár 2017-es évben végzett tevékenységéről*. <https://lib.sze.hu/images/beszamolo/besz%20A1mol%C3%B32017.pdf> (2021.03.20.)
 20. Figula Anikó: *Beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtárának 2018-as évben végzett tevékenységéről*. https://lib.sze.hu/images/2018_beszamolo/beszamolo_2018_ev.pdf (2021.03.20.)
 22. *Éves beszámoló a SZE EK tevékenységéről 2019*. https://lib.sze.hu/images/beszamolo_2019.pdf (2021.03.20.)
 23. Dániel Viktória: *A könyvtár online is segíti az olvasót*. = Kisalföld, 2020. május 18. <https://lib.sze.hu/images/A%20k%C3%B6nyvt%C3%A1r%20online%20is%20seg%C3%ADti%20az%20olvas%C3%B3t.pdf> (2021.03.20.)
 24. *Gyermekfelügyeletet biztosít a Széchenyi István Egyetem*. = uni.sze.hu, 2020. augusztus 14. <https://uni-archiv.sze.hu/hirek-1/gyermekfelugyeletet-biztosit-a-szechenyi-istvan-egyetem> (2021.03.20.)
 25. *Eliültették a tudás fáját az Egyetemi Könyvtárnál*. = uni.sze.hu, 2020. november 16. <https://uni-archiv.sze.hu/hirek-1/elultettek-a-tudas-fajat-az-egyetemi-konyvtarnal> (2021.03.20.)
-

Horváth Adrienn

Tőlünk függ: ideális vagy valós?

A 3 lépésben: A folyamatokról című konferencia összefoglalója és értékelése

Bevezetés

A *3 lépésben* konferenciasorozatot a Könyvtári Intézet Könyvtári Minőségfejlesztési Osztálya azért hívta életre, hogy a szervezetek működése során felmerülő különféle kérdéseket több szempontból és több szinten mutassa be, valamint segítse azok értelmezését. A sorozat elsődleges célja a Könyvtárak Minőségi Működésének Értékelési Rendszere kritériumainak körbejárása. A három lépést három előadó jelenti, akik negyven-negyven percben elméleti és gyakorlati szempontból közelítik meg az adott konferencia témáját.

Mivel a konferenciasorozat első részéről nem készült videófelvétel és az előadók prezentációi¹ önmagukban, szerzői interpretáció nélkül kevésbé érthetők, ezért úgy gondoltuk, hogy közzéteszünk egy részletes beszámolót az eseményről. Továbbá a konferencia tapasztalatai elindítottak egy együttműködési láncolatot, aminek eredményeként a Könyvtári Figyelőben hamarosan megjelenik egy folyamatszabályozásról szóló tanulmány Bernáth Lajos és Molnár Georgina tollából. Így e cikk a leendő tanulmány előzményének is tekinthető, melyben az előadások tartalmán túl a konferencia után készített elégedettségmérés néhány adatát is ismertetjük.

A 3 lépésben: A folyamatokról című konferencia előadóiról és résztvevőiről

Az első alkalom témájának ötletét az adta, hogy a Könyvtári Intézetben felmérés készült arról, hogy a 2020-ban Minősített Könyvtár címre és Könyvtári Minőségi Díjra pályázók közül kinek mely kritérium okozott nehézséget a pályázatra való felkészülés során. A felmérésből kiderült, hogy az egyik kiemelten problémás területet a *folyamatok* jelentik.

E téma kapcsán 2020. december 3-án a koncepcióknak megfelelően három előadó, három nézőpontból, egyenként negyvenperces időkeretben beszélt a több mint százötz fős online hallgatóságnak. A konferenciára 148-an jelentkeztek, akiknek a 30%-a felsőoktatási könyvtárban, 28%-a városi könyvtárban és 21%-a megyei hatókörű városi könyvtárban dolgozik. A jelentkezők közül összesen 113-an hallgatták meg az előadásokat.

Első előadónk Debrecenből csatlakozott be az online térbe. *Molnár Georgina*, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (továbbiakban DEENK) gyűjteményépítési főigazgató-helyettese, aki 2020-ban szakértőként közreműködött a Könyvtári Minőségi Díjas és Minősített Könyvtár címes könyvtárak helyszíni látogatásában. Előadásában saját könyvtára példája alapján beszélt a minőségmenedzsment-elvek alapján felépített stratégiáról, és az ahhoz vezető út fontosságáról, tapasztalatairól, nehézségeiről.

Dr. Benedek Petra, a BME Menedzsment és Vállalkozásgazdaságtan Tanszék egyetemi adjunktusa volt a második meghívottunk. Előadásában egy fontos gyakorlati témát, a folyamatábra-készítést járta körbe. Ismertette a folyamatok kapcsán felmerülő fogalmakat, az ábrakészítés során használt szimbólumokat. Továbbá elmondta, hogyan alkalmazzuk a folyamatábrákat, és bemutatta a *dram.io* ingyenes online folyamatábra-készítő szoftvert. (A cikkben előadásának főbb gondolatait emeljük ki, a szoftver bemutatását nem adjuk közre.)

A nap záró előadását *Bernáth Lajos*, a QUALIMED-IL Fejlesztő Iroda Kft. szakmai vezetője tartotta, aki a folyamathierarchia, a folyamatstruktúra és a kulcsfolyamatok világába kalauzolta el a hallgatóságot. Könyvtári példákkal szemléltette a folyamatszabályozást, felhívva a figyelmet a hibás alkalmazásokra. Azután a folyamatok mérését, a folyamatindikátorok meghatározásait járta körbe, végül a minőségmodellek összehasonlításával kerekítette le az előadását.

Molnár Georgina: Könyvtári folyamatok a stratégia tükrében

A DEENK 2011-ben és 2018-ban is elnyerte a Minősített Könyvtár címet, 2017-ben pedig a Könyvtári Minőségi Díjat is megszerezte.² Ezen eredmények eléréséhez jelentős szervezeti átalakításokon kellett keresztülmennie. A DEENK a debreceni felsőoktatási intézmények 2000-ben történt egyesítését követően, 2001-ben hat felsőoktatási könyvtárból jött létre, majd 2002-ben kie-

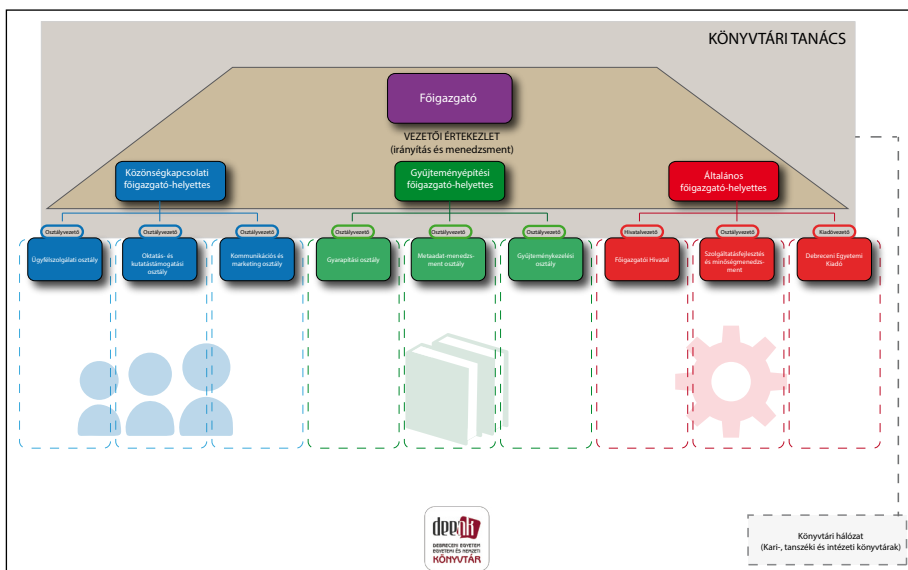
gészült az abban az évben alapított Társadalomtudományi Könyvtárral. Annak ellenére, hogy közös főigazgató alá kerültek a könyvtárak, valójában továbbra is önálló intézményekként működtek, szerves integrációjuk 2015-ben történt meg. Az átalakítás során a vezérlő elv az volt, hogy „mindenkinek meglegyen a saját helye a szervezetben, és tisztázódjon abban az egyén helye és szerepe” – mondta el Molnár Georgina. Ez az elgondolás (az egyén és annak helye a csapatban) számos lehetőséget rejt magában, ahogy azt a DEENK példáján is látjuk, és tapasztalatból tudjuk, hisz a Könyvtári Intézet felmérései is alátámasztják a *teljes elkötelezettség és felhatalmazás* nevű TQM-alapelv megkerülhetetlenségét.

A debreceni könyvtárban öt munkacsoporttal és egy közös koordinátorral kezdtek neki az intézményi átszervezésnek, az előadó a Folyamatmenedzsment és Audit Csoport vezetője volt. Első lépésként 159 folyamatot azonosítottak. Itt elmosolyodik Georgina, majd hozzáteszi: akkor azt hitték, hogy ezek mind folyamatok, de ma már tudják, hogy nagy részük a folyamatokhoz tartozó *tevékenységek* csupán. Ennek az irdatlan munkának két hasznát látják: a kollégák bevonásával egy látképet kaptak a szervezetről, aminek segítségével elkezdték lerakni a bizalom és elköteleződés alapjait. Megkezdődött az eltérő gyakorlatok egységesítése, majd fejlesztése; új és hatékonyabb kommunikációs csatornák kialakítása. A szervezet jelenlegi dolgozói létszáma százhusz fő, a dolgozók feladatközpontú szekciókba és osztályokba vannak osztva. – Külön osztályt kapott a minőségmenedzsment.³

Tapasztalataira alapozva Molnár Georgina azt javasolja a könyvtáraknak, hogy ne féljenek hozzákezdeni a minőségmenedzsmenthez. Az odavezető út alapja a TQM-szemlélet⁴, mely három alapelvre épül: a vevőközpontúságra, a folyamatok javítására, és nem utolsósorban a már említett teljes elkötelezettségre és felhatalmazásra. Molnár előadásának további részében ezeket az alapelveket és a TQM kiegészítő elemeit részletezte.⁵

A vevőközpontúság kapcsán kiemelte, hogy amellet, hogy a vevők igényeit monitorozzuk, a megvalósulást, a visszacsatolást is figyelni kell. „Egyenszilárd-ságú szolgáltatásokat kell nyújtani. A szolgáltatás milyensége nem függhet attól, hogy ki ül a pultban.” A folyamatok javítása nem kezdődhet el anélkül, hogy meghatározzuk a fő folyamatokat, hiszen ezek fontosak a partnerek és a felhasználók számára. A teljes elkötelezettség a felsővezetők irányításával kell, hogy működjön. A TQM-elemeket főként nekik kell használniuk, de az is fontos, hogy a minőségirányítási tanács mennyire vesz részt a szervezet életében, és a munkatársak szerepe is megkerülhetetlen, hiszen ők tudnak a legtöbbet a folyamatokról.

A kiegészítő elemek felé kanyarodva Molnár Georgina a vezető szerepéről is beszélt. Nagyon fontosnak tartja a példamutatást, és hogy a vezetők használják a TQM eszközeit, vonják be a kollégákat és használják az elismerés eszközeit. Elengedhetetlen az intézménytudatos működéshez a küldetés, a jövőkép és a stratégia ismerete – ezek tudása és értése nélkül nem lehet minőségi szolgál-

A DEENK organogramja

atást nyújtani.⁶ Ez is egyfajta információátadás, ahogy a képzésekről tartott beszámolók is, melyek révén a kollégák megismerhetik egymás munkáját, és hogy milyen tevékenységek folynak a könyvtárban. Az intézményen belüli tudásátadásra a debreceniek például egy blogfelületet hoztak létre Szabadpolc⁷ elnevezéssel.

Molnár Georgina előadásának utolsó részében a stratégiakészítésről beszélt. A mostani nagy változások miatt érdemes megvizsgálni egy PGTJ-analízissel az intézmény környezetét.⁸ Igazodva a fenntartói célokhoz – pl. a fiatalok helyben tartása – meg kell vizsgálni, hogy a könyvtár mivel tud hozzájárulni ehhez. Példának okáért prezentációkészítési képzéssel, a továbbtanulási esélyeket tudja növelni. A fenntartói elismeréshez elkerülhetetlen, hogy megvizsgáljuk szolgáltatásaink hatását. Mivel most a pandémia alatt rendkívül sok könyvtár nyújtott segítséget az időseknek az elektronikus eszközök használatában, fontos lenne láttatni, hogy összességében mekkora volt a szerepe a könyvtáraknak a digitális ismeretek terjesztésében.

Ha tudjuk, hogy mit szeretnénk megvalósítani, akkor a stratégiához tartozó cselekvési tervet is el kell készítenünk, amiben már egyértelmű, mérhető és időben korlátozott célokat kell megfogalmaznunk. Ennek elkészítésében segítségünkre lehet a SMART-módszer.⁹ Ha már megvannak a célok, meg kell határozni a hozzájuk kapcsolódó kulcsfolyamatokat is, mert ezek közvetlenül hozzájárulnak a stratégia megvalósításához. Ezek kiválasztásához érdemes feltenni a következő kérdéseket: a használók számára melyek a könyvtár fontos szolgáltatásai; mely folyamatok állítják elő ezeket a szolgáltatásokat; mely szol-

gáltások vannak leginkább szem előtt; az összegyűjtött adatok alapján min lehetne javítani?

„Ha a folyamatszemplélet megvalósul a szervezetben, sokkal könnyebb lesz új szolgáltatást is létrehozni.” – vallja tapasztalatai alapján az előadó. A folyamatok előkészítésén sokszor múlik azok sikeressége. A hatékonyabb forrásfelhasználás érdekében a debreceni kollégák az egyszerűsítés elvét alkalmazták a helyi kötelespéldány-szolgáltatás kapcsán, ehhez a munkatársak segítségével feltérképezték a folyamatot és annak kritikus pontjait.

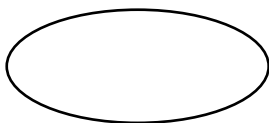
A zárszóban Molnár Georgina kitért arra, hogy a Könyvtárak Minőségi Működésének Értékelési Rendszerének¹⁰ egy olyan kiinduló alapnak kell lennie, amit minden nap kézbe vesz az ember. A minőségmenedzsment alkalmazása nem cél, hanem eszköz, és a könyvtár működésének szerves része kell hogy legyen.

Dr. Benedek Petra: Folyamatábra-készítés a gyakorlatban

A folyamatos fejlesztés – mint a TQM egyik alapeleme – jegyében végzett tevékenységek megvalósítására rengeteg módszer áll a rendelkezésünkre. Beszélhetünk például problémafeltáró, hibaelemző, kockázatkezelő és folyamatleíró módszerekről. Utóbbiak közé sorolható a folyamatábra is. A folyamatábra a folyamatok leírásának olyan módszere, amely során grafikusán jelenítjük meg a folyamatlépéseket, de ezt megtehetjük táblázat, térkép vagy szabad szöveg segítségével is.

A folyamatábra-készítés célja, hogy számba vegyünk és leírjuk a folyamat lépéseit, majd pedig tisztázzuk az érintettekkel annak pontosságát. Utóbbi lépésre azért van szükség, mert hatalmas különbség lehet a folyamat *ideális* és *valós* működése között. A folyamat átbeszélése során közösen gondolkodhatunk a folyamat javításának mikéntjén. A folyamatábra alkalmazásakor tudnunk kell, hogy mi a célunk a használatával, az adott folyamat, amit leírunk hol és hogyan illeszkedik a stratégiához.

A folyamatábrák az 1960-as évektől váltak népszerűvé, számítógépes programok logikai felépítésének szemléltetésére, a sorrendiség nyomon követésére, valamint problémaelemzésre. Értelmezésükhöz ismerni kell az alábbi kódnyelvet:

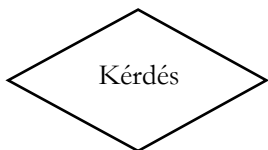
A folyamat kezdetét és a befejezését jelöli. A folyamatnak egy kezdőpontja van, de több végpontja is lehet.

A folyamat egyes tevékenységeit jelöli. Kiegészíthető a tevékenység vagy a folyamat felelősének megnevezésével.

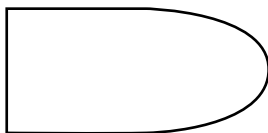
Dokumentumot jelöl.

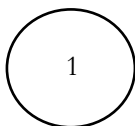
Döntési pont. Minél részletesebb a folyamatábra, annál több döntési pontot, kérdést fog jelölni, amire megszámlálható válasz adható. Nemcsak igen vagy nem lehet egy kérdés kimenete, hanem például egy körben elhelyezett szám is, ami szintén kódolva van, tehát jelentéssel bír.

Adatbázist jelöl.

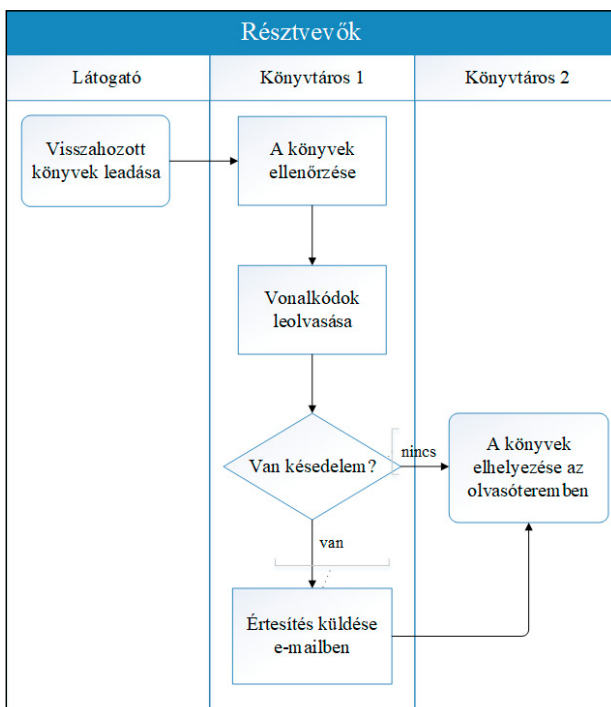

Késleltetés. Két folyamatlépés között, ha információra vagy jóváhagyásra van szükség, akkor azt ezzel az alakzattal lehet szemléltetni.

A megszakított ábrák kapcsolatát kis körrel jelöljük, számokat vagy betűket írunk bele. Ez akkor fontos, ha olyan nagy a folyamatábránk, hogy több részre bontjuk vagy papíron készítjük el.

Az egyes tevékenységeket nyilakkal kötjük össze, amelyek mindig a folyamat irányát jelölik. Folyamatábra készítésénél elsőként jelöljük ki a végpontokat. Azután tisztázzuk, hogy mennyire legyen részletes (pl.: áttekintő, magas szintű, részletes), a részletesség mértékét pedig végig következetesen őrizzük meg. Azonosítsuk az egyes lépéseket, azok sorrendjét és kapcsolódását. A *dram.io* szoftver¹¹ hátránya, hogy az egyes lépések kapcsolódási sorrendjét nem lehet megcserélni, csak újra lehet tervezni. Döntsük el, hogy beépítünk-e ellenőrző pontokat, ahol a részletesebb tevékenységeket összekapcsoljuk. Végül ellenőrizzük le, hogy megvan-e minden lépés, helyesek-e a szimbólumok, elágazások, és megfelelő-e a részletesség. Ezután következik a visszacsatolás, vagyis mutassuk meg a folyamatban részt vevő kollégáknak a folyamatábrát, így kiderülhet, hogy mennyire helyes a leírás, hol van eltérés az ideális és a valós folyamat között, és hol lehetne egyszerűsíteni rajta a gyakorlatban. Készíthetünk sávos folyamatábrát is, itt a folyamat egyes résztvevőit oszlopokban ábrázoljuk.

Biblioboxos könyvvisszavétel leírása sávos folyamatábrával

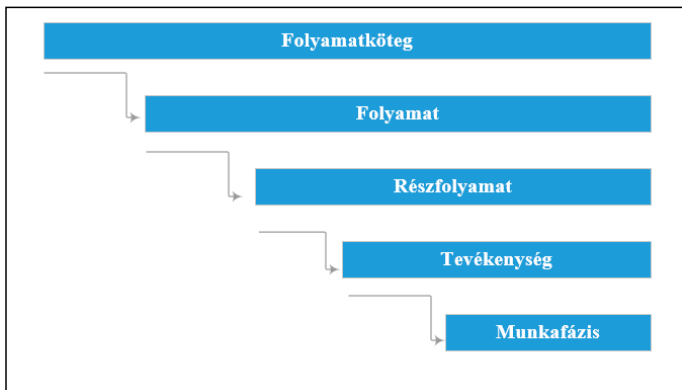
A draw.io böngészőből használható folyamatábrakészítő alkalmazás. Megnyitásához szükség van egy Gmail-fiókra, de rendelkezik magyar menüsorral. Az elkészített folyamatábránk menthető, exportálható kép- vagy PDF-formátumba, illetve VSDX-fájlba, amit később akár a *Microsoft Visióval*¹² is tovább lehet szerkeszteni.

- Néhány ötlet, ami jól jöhet a folyamatábra-készítés során:
- Döntési pontoknál a nyilakra írjuk a szöveget.
- A készítésnél fentről lefele haladjunk. Elágazásnál a legjellemzőbb válasz mutasson lefelé.
- Ha többemű, nehezen érthető a folyamatábra, akkor a kör alakú szimbólum (csatlakozási pont) segítségével egyes részeket ki lehet emelni egy külön folyamatábrába.
- A harmonikus ábrázolást segíti, ha a nyilak egyenlő távolságra vannak egymástól.
- A nyilak ne keresztezzék egymást, ha vissza kell lépni, akkor az ábra szélén vezessük vissza a nyilat.
- Nézzük meg, hogy hol alakul ki várakozás, hol torlódnak a feladatok; ezekhez milyen készségek és képességek kellenek, illetve hol és mit lehetne automatizálni.

- Nézzük meg, hogy mely pontokon alakulhat ki ügyfélelégedetlenség; hol érdemes mérést beiktatni; hol lehet olyan hiba, ami jelentős hatást gyakorol a folyamatra.
- Vizsgáljuk meg, hogy a résztvevőket mi segítheti a munkavégzésben, milyen oktatásra, tréningre, ajánlásra lehet szükségük ahhoz, hogy a lépést könnyebben, gyorsabban kevesebb hibával tudják végrehajtani.

Dr. Bernáth Lajos: Folyamatmanagement

Vissza-visszaulva az előtte felszólalókra, Bernáth Lajos elmondta, hogy a folyamat akkor tekinthető szabályozottnak, ha van bemenete és kimenete; ha kielégít bizonyos követelményeket, általa áttekinthetjük a tevékenységeket és azok megvalósítóit; láthatjuk az egyes lépéseket, és ezáltal a kritikus pontokat. Lényeges, hogy a kollégák ismerjék a folyamatok lépéseit. Nem lehet eltekinteni a folyamatok közti hierarchiától, mivel más módon kell az egyes tevékenységeket vagy munkafázisokat szabályozni.

Folyamathierarchia

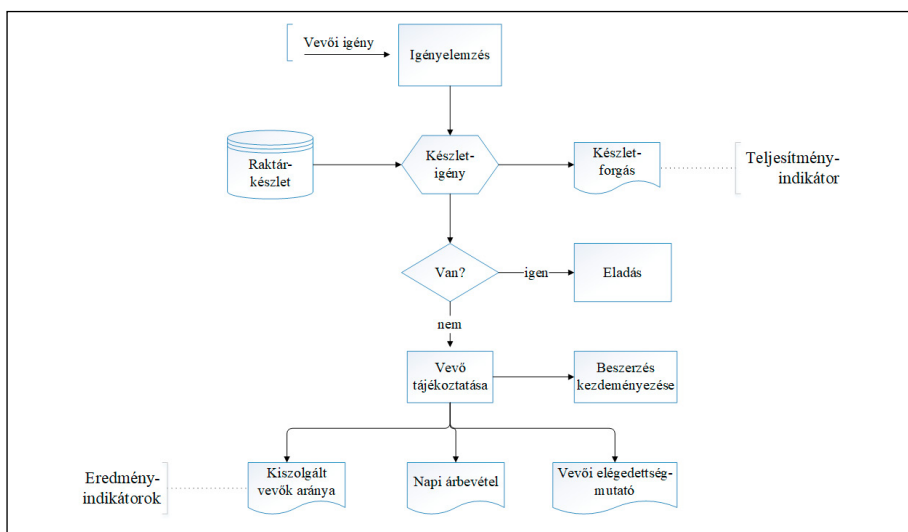
Egy szervezet alaptevékenységeket végez: ha például orvosi műszereket és egyszer használatos injekciós tűket gyárt, ez két külön alaptevékenység. Az alaptevékenységek végrehajtását folyamatok biztosítják, amik részfolyamatokból állnak, azok pedig tevékenységekre, végül munkafázisokra oszlanak. Egy könyvtári szervezetben nincsen olyan nagy jelentősége egy munkafázis körülírásának, mint egy gyártósorokkal dolgozó, termelő szervezetnek.

A folyamatok hierarchiája után az előadó áttért a kulcsfolyamatok kérdésére. Elmondta, hogy az a kulcsfolyamat, ami a stratégiai cél teljesítését közvetlenül biztosítja. Viszont nem minden fő folyamat egyben kulcsfolyamat, mivel a fő folyamat az, amit a vevő kér, amiért a vevő fizet. A kulcsfolyamat a stratégiai cél függvénye, így az változó.

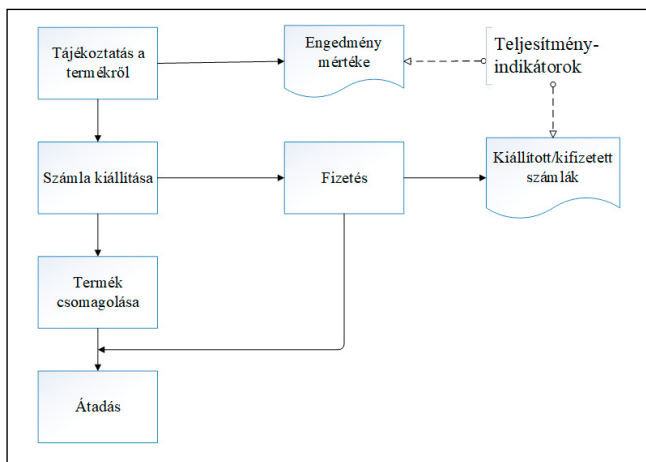
Nemcsak a folyamathierarchia vagy a kulcsfolyamatok kapcsán oszlatott el Bernáth Lajos hiedelmeket, hanem a folyamatok és a minőségbiztosítási rendszer dokumentáltságával kapcsolatosan is. Tette mindezt egy könyvtári esettanulmány kapcsán. Szerinte a minőségbiztosítási rendszer csak akkor dokumentumigényes, ha nem jól van elkészítve. Ez alapján megkérdőjelezte a folyamatmenedzsment-úrlap használatát – habár elismerte, hogy több munkamódszerrel is el lehet érni eredményt –, mondván minek úrlap, ha ott van az ábra. Az előadás során bemutatott *A partnerkapcsolatok grafikus ábrázolása* című kép alapján feltette a kérdést, hogy mi történik akkor, ha az adott tevékenység sikertelen. Ez azért volt kulcskérdés, mert az ábra szerint ez az eshetőség szóba sem jöhet, márpedig a mindennapi tapasztalat azt mutatja, hogy ideális folyamat nincsen.

Kiemelte, hogy téves elképzelés az, hogy a marketing, a projektmenedzsment vagy az emberierőforrás-menedzsment folyamat. Ezek minimum folyamatkötegek, de inkább több folyamatkötegnek felelnek meg. A folyamatok kapcsán végzett biztonsági intézkedések viszont csak tevékenységek.

Az előadó ezután egy bolti könyveladási példán szemléltette a folyamat indikátorait és részfolyamatait, azaz szubrutin elemeit. Az ábrán látható eredményindikátorok egy folyamat lezárását követő számszerűsíthető mutatókat jelölnek, míg a teljesítményindikátorok a folyamat sebességéről, üteméről adnak információt. Az indikátor egy mérésre szolgáló folyamatspecifikus eszköz. Az EFQM-modell¹³ volt az, amely összehangolta az eredmény- és teljesítményindikátorokat annak érdekében, hogy minél egzaktabban lehessen a folyamatokat jellemezni. Így például a szubjektív dolgozói elégedettségmérés eredményét összekapcsolta a fluktuációval.

Egy bolti könyveladás folyamatábrája, kiemelve rajta az indikátorok

Az eladás szubrutin tartalma

Előadásának végén Bernáth Lajos néhány gondolattal jellemezte az egyes minőségirányítási rendszereket, így az ISO-t, a TQM-et és a leant. Kiemelte, hogy nem az a fontos, hogy milyen modellt választunk, mert mindegyiknél folyamatokat kell szabályozni. A lényeg, hogy a folyamatok megfeleljenek a szervezet küldetésének, hatásosak és hatékonyak legyenek.

A szakmai nap elégedettségmérésének eredményei

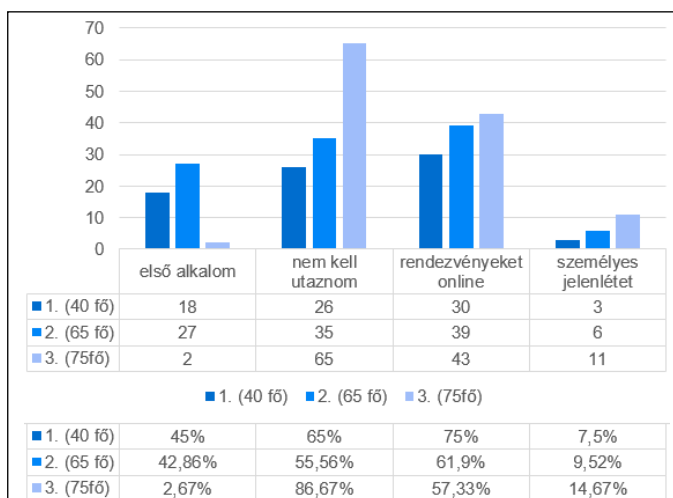
Az eseményhez kapcsolódó elégedettségmérést 75-en töltötték ki a rendelkezésre álló hat nap alatt. A rendezvényt követően azonnal kiküldtük a digitális űrlapot azok részére, akik jelentkeztek a konferenciára – nem vezettünk külön jelenléti ívet. A konferencia napján az összes kitöltő 62%-ának a válaszát sikerült így begyűjtenünk. Tehát növeltük a kitöltések számát azzal, hogy a résztvevők azonnal megkapták az elégedettségmérést, így közvetlenül az esemény után tudták értékelni a konferenciát. A kitöltésre rendelkezésre álló idő alatt emlékeztetőt küldtünk a résztvevők számára a kérdőív zárása előtti napon, ezzel nyertünk plusz 13 kitöltést, ami az összes kitöltés 17,3%-a. A legtöbb kitöltő városi (36%) és felsőoktatási (25%) könyvtárban dolgozik. Az átlag életkor 47 év. A kitöltők 14,6%-a azért hallgatta meg az előadóinkat, mert szeretnék elkezdni könyvtárukban a szervezetfejlesztést.

Az előadókat három szempont alapján kellett értékelnie a kitöltőknek, akik az előadások érthetőségével, hasznosságával és érdekességével is elégedettek voltak. A kiértékelést követően az elégedettségmérés adatait megosztottuk előadóinkkal is.

A konferenciasorozat jövőbeni folytatása kapcsán kíváncsiak voltunk, hogy a téma iránt érdeklődők milyen formában tartanának velünk szívesen. Az online közvetítés iránti kérdésnél – ahol párhuzamosan több választ is bejelölhettek – a válaszadók 86,6%-a jelölte meg, hogy azért szereti az ilyen rendezvényeket, mert

nem kell utaznia; 57% szerint jó volna, ha a rendezvényeket online is közvetítenénk hasonló formában; és csupán 14,6% volt, aki azt jelölte meg, hogy a konferenciákon a személyes jelenléte részesíti előnyben. A kommunikációt érintő kérdésnél 48% jelezte, hogy a jövőben is részt venne hasonló konferencián, ha az is online kerülne megrendezésre.

A kérdés – vagyis, hogy a minél szélesebb részvétel elérése érdekében a pandémia után milyen formában rendezzünk konferenciát – vizsgálata kapcsán érdemes összevetni a fenti adatokat azokkal, melyeket az év elején megrendezett szakmai napjaink után mértünk.¹⁴

A 2020-ban (1. és 2.) és a 2021-ben (3.) tartott rendezvények elégedettségméréseinek összehasonlítása

Ebből láthatjuk, hogy amellett, hogy növekedett a részvétel, szinte nullára csökkent az első alkalommal részt vevők száma. Továbbá felértékelődött, erősödött az utazás nélküli, otthonról történő becsatlakozás szerepe, és ezzel párhuzamosan – ha a százalékos arányokat nézzük – nőtt azok tábora, akik a személyes oldalát is szeretnék élvezni a rendezvényeknek.

A konferenciaszervezők szempontjából az a nagy kérdés, hogy mi lesz erősebb: a pandémia utáni szabadságvágy, a kapcsolatok fizikai valóságának megélése, vagy a rutin, a könnyebbség és a lustaság, ami a monitor megszokott hideg fénye felé húz minket?

Jegyzetek

1. *Expressz hír a 3 lépésben: A folyamatokról című konferenciáról.* = A Könyvtári Intézet honlapja. Hírek. 2020. december 3. <https://ki.oszk.hu/node/9952> (2021.03.20.)

2. A Minősített Könyvtár címmel és Könyvtári Minőségi Díjjal rendelkező könyvtárak szakmai beszámolóit elérhetőek a Könyvtári Intézet honlapján: <https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/minositett-konyvtar-cimet-es-konyvtari-minosegi-dijat-nyert-konyvtarak-listaja> (2021.03.20.)
3. A DEENK organogramja: <https://lib.unideb.hu/hu/organogram> (2021.03.20.)
4. A TQM-szemléletről lásd Topár József: *A TQM vezetési filozófia és a minőségorientált vezetési rendszerek. (Hat Szigma, lean management stb.).* = *Vezetéstudomány*, 40. évf. 2009. Különszám. 85–90. p. <https://core.ac.uk/download/pdf/85129045.pdf> (2021.03.20.)
5. A TQM alap- és kiegészítőelemeiről bővebben lásd a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar Vezetéstudományi Intézet oldalán található egyetemi jegyzetet: Berényi László: *A Toyota-módszer hatása a minőségmenedzsmentre. Jegyzet a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar mesterképzéseinek minőségügyi oktatásához.* Miskolc, Miskolci Egyetem Vezetéstudományi Intézet, 2015. <http://www.szervez.uni-miskolc.hu/blaci/leanjegyzet/tqm.html> (2021.03.20.)
6. A DEENK stratégiájáról lásd bővebben Karácsony Gyöngyi: *Stratégia mint folyamat: A DEENK Stratégiai terv 2016–2020 első éve.* = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 64. évf. 2017. 2. sz. 83–96. p. <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/902> (2021.03.20.)
7. Szabadpolic. A DEENK tudásátadásra szolgáló belső használatú blogja: <https://szabadpolic.lib.unideb.hu/> (2021.03.20.)
8. A környezeti elemzések kapcsán lásd bővebben: Kádár Sándor: *Piacutatás és versenytárselemzés (SWOT, PE, STEL, STEEP).* = bpdigital.hu <https://bpdigital.hu/piacutatatas-swot-pestel-steep-elemzes/> (2021.03.20.)
Czeglédi László: *Minőségmenedzsment.* Eger, EKF, 2011. 26–28. p. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_42_minosegmenedzsment_pdf/adatok.html (2021.03.20.)
9. A témáról bővebben lásd Varga Daniella: *SMART célok: A hatásos célkitűzés módszere + letölthető minta.* = daniellavarga.hu <https://daniellavarga.hu/smart-celok/> (2021.03.20.)
10. Bajnok Tamara [et al.]: *Könyvtárak Minőségi Működésének Értékelési Rendszere.* Budapest, Könyvtári Intézet, 2019. 102, [14] p. https://ki.oszk.hu/sites/default/files/dokumentumtar/kmer_atdolg.pdf (2021.03.20.)
11. A draw.io honlapja: <https://drawio-app.com/> (2021.03.20.)
12. A Microsoft Visio honlapja: <https://www.microsoft.com/hu-hu/microsoft-365/visio/flowchart-software> (2021.03.20.)
13. A Szövetség a Kiválóságért Közhasznú Egyesület honlapja: <https://kivalosag.com/hu/bemutakozas/> (2021.03.20.)
14. Horváth Adrienn: *Újratervezés indul! A Könyvtári Intézet online minőségmenedzsment szakmai napjainak tapasztalatai.* = *EKE Hírlevél*, 17. évf. 2020. 2. sz. 64–70. p. https://eke.hu/sites/default/files/eke_hirlevel_2020_2_ujdesign_resz17.pdf (2021.03.20.)

A cikkben látható ábrákat az előadók prezentációinak felhasználásával a szerző készítette a Microsoft Visio szoftverrel.

Hajdu Krisztián – Racsko Réka

A digitális átállás pillérei, avagy a DigCompOrg keretrendszer könyvtári adaptálása

A 2020-ban tetőző SARS-CoV-2, avagy ismertebb nevén a Covid-19 okozta veszélyhelyzet teljesen felforgatta az eddig megszokott világunkat. Alkalmazkodva a helyzethez, sokan kényszerültek otthonról dolgozni, az iskolákban pedig digitális munkarendben, online formában folyt a tanítás. Mindez tovább növelte a digitális átállás aktualitását. Úgy véljük az elkövetkező tíz évben a digitalizáció még nagyobb térhódítása lesz megfigyelhető, mindez köszönhető a rohamosan fejlődő technikának és az alfa generáció fokozott információs igényének és médiumhasználatának. Az IKT-eszközök oktatásban való alkalmazásáról, az oktatás digitális átállásáról már több kutatás is született¹, felmerül azonban a kérdés, hogy a közgyűjtemények helyzete hogyan alakul a digitális átállás korában. A közgyűjtemények digitális transzformációja majdnem annyira időszerű, mint az oktatásé. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia 2017–2025² megjelenése, amely lassan a féltávjához érkezik.

Kutatásunk során megvizsgáltuk, hogy az oktatás digitális átállását leíró DigCompOrg³ keretrendszer adaptálható-e könyvtárakra, és ha igen, akkor milyen jellemzők szükségesek ahhoz, hogy a könyvtárakban eredményesen végbemegehessen a digitális átállás. Emellett fontosnak tartottuk, hogy kvantitatív kutatással is felmérésre kerüljön, hogy a hazai könyvtárosok hogyan és miként látják a digitális átállás jelenségét a könyvtárakban. Ezért létrehoztunk egy 26 kérdésből álló kérdőívet, amely több levelezőlistán, fórumon, közösségi oldalon is megosztásra került. A „Pillanatkép a hazai könyvtárak digitális átállásá-

ról” című kérdőív populációjának a magyar könyvtáros szakma került kiválasztásra, úgynevezett önkényes mintavételi módszerrel.

A digitális transzformáció kifejezést rengeteg szektorban alkalmazzák, és minden területen mást és mást jelent ez a fogalom. A kutatás során a következő meghatározást vettük alapul: „A digitális átálláson... azt a folyamatot értjük, amely során az IKT-műveltség kiteljesedése valósul meg a humán teljesítménytámogató technológia eszközrendszerének alkalmazásával, az információs társadalom technológiáinak (IKT-eszközök) elterjesztése és integrálása révén. Ennek során kiemelt szerepet kapnak az eszközök és azok virtuális környezetei (applikációk, internet), illetve azok a készségek és kompetenciák, amelyek által ezek az elemek magabiztos, kritikus és problémacentrikus alkalmazása valósul meg a tanulás-tanítás céljából, a tartalomhoz való kötöttség nélkül, a megfelelő oktatási célokhoz kapcsolódó új tanulási környezetek kialakításával.”⁴ Fontos kiemelnünk, hogy habár a digitális transzformáció, a digitális átállás és a digitális átalakulás különálló fogalmak, ebben a publikációban egymás szinonimáiként fogjuk használni ezeket a meghatározásokat.

Jelenleg egy kultúraváltás átmeneti időszakát éljük, amely nemcsak a gazdasági, hanem a társadalmi és kulturális életben is robbanásszerű, gyökeres változást hoz.⁵ A negyedik ipari forradalom következménye, hogy teljesen új technikai eszközök jelennek meg, ezzel átalakítva a hagyományos munkavégzést. 2020-ra a *komplex problémamegoldás*, a *kritikai gondolkodás* és a *kreativitás* készségek vezetik a dolgozóktól elvárt képességek listáját. Ezáltal új szakmák jelennek meg, a már meglévők teljesen átalakulnak vagy eltűnnek.⁶ A könyvtárak tekintetében átalakulás érzékelhető. Távoli kor képét idézik a láncos könyvek és azok a gyűjtemények, ahol a légy zümmögésén kívül mást nem lehet hallani.⁷ A könyvtárak igyekeznek alkalmazkodni hazai és nemzetközi szinten is az új igényekhez. Pozitív példaként érdemes megemlíteni a Sacramentói Városi Könyvtár *Library of Things* kezdeményezését, amely keretein belül olvasójegygyel háztartási eszközöket, konzolokat, fényképezőgépeket, szerszámokat lehet kölcsönözni bizonyos időre.⁸ Hazai könyvtáraknál a Digitális Jólét Program keretein belül egyre több intézmény rendelkezik kölcsönözhető tablettal vagy okostelefonnal. Több könyvtár rendelkezik játékkonzolokkal, társasjátékokkal és korszerű IKT-eszközökkel, mégpedig azért, hogy elősegítsék a könyvtárak paradigmaváltását, a közösségi tér kialakulását, valamint a digitális átállásukat.

Az IFLA 2019-es trendjei alapján ki kell alakítani az élethosszig tartó tanulás képességét a könyvtárakban, a könyvtáraknak be kell kapcsolódniuk a digitáliskompetencia-fejlesztésbe.⁹ Ehhez kapcsolódik a megfelelő tanulási környezet kialakítása is. Az észt és a finn alaptantervet vizsgálva a könyvtár a tanulási környezet legfontosabb elemeként szerepel.¹⁰ Hazánkban az utóbbi tíz év könyvtárfejlesztési pályázatai a digitáliskompetencia-fejlesztést és a tanulási környezet kialakítást támogatták.¹¹ Az oktatás terén is fontos szerep juthat a

könyvtárak számára, hiszen segíteniük kell a társadalmat a kompetenciafejlesztésben¹² és az IKT-eszközhasználatban.¹³

Az Európai Unió mindig is az egyik nagy feladatának tekintette az oktatás fejlesztését a tagországokban. Az Európa 2020 stratégia céljai között szerepel az oktatás és a képzés digitális átalakítása, a digitális kompetenciák fejlesztése és az online tanulás. A digitálisan kompetens oktatási intézmények európai keretrendszere (ismertebb nevén: DigCompOrg) végső, adaptálható változata 2015 végén jelent meg, amelyet többek között stratégiai tervezésre, monitorozásra, valamint a digitális korszaknak megfelelő tanulási környezet kialakítására használhatnak az általános, közép-, és felsőoktatási intézmények.

A keretrendszer egy dokumentum, amely hét kidolgozott és egy, az intézmények sajátosságainak fenntartott területen 15 részterületre bontva 74 indikátort alkalmaz az intézményi digitális transzformáció jellemzésére. A szabad területet teljes mértékben az alkalmazó határozza meg a fejlesztés vagy az értékelés céljának megfelelően. Ez vonatkozhat egy egész részterületre, de akár egy-egy intézményre is.¹⁴

A DigCompOrg célja egy olyan átfogó elméletileg megalapozott eszköz létrehozása, amely segítségével, azok az intézmények végezhetnek önértékelést, amelyek növelni szeretnék a digitális kapacitásukat. A keretrendszer tükrözi azt a komplexitást, amelyet a digitális tanulás intézményi szintű bevezetése jelent. A rugalmassága révén lehetővé teszi, hogy a felhasználók is alakíthassák, módosíthassák az egyes elemeket. Átfogó jellege miatt az is lehetséges, hogy az indikátorokat mindössze egy-egy deskriptorra bontva alkalmazzák, az egyes indikátorok közötti függőségek megtartásával.

A keretrendszer sokkal inkább leíró, mintsem előíró jelleggel rendelkezik. Többek között tartalmazza a szerzői jogok tiszteletben tartását, a felmerülő biztonsági kérdéseket, de nem fogalmaz meg konkrét szabályokat, utasításokat, ahogyan nem tartalmaz a használatra vonatkozó utasításokat sem. Nem érinti többek között az adminisztráció és a menedzsment témakörét sem, mindössze a tanulóval, a tanulás támogatásával és az ezekkel kapcsolatos feladatokat. A keretrendszer némely területe az intézmény, míg mások az egyén feladatkörébe tartoznak.

Fontos kiemelni, hogy a rendszer nem egy végtermék, hanem egy átfogó elméleti keretrendszer, amely használható:

- egy létező keretrendszer továbbfejlesztésére;
- keretrendszerek összehasonlítására;
- új keretrendszer kifejlesztésére;
- egy új önértékelési kérdőív kiinduló pontjaként.¹⁵

A következőkben a keretrendszer nyolc fő területe kerül könyvtári átiratban bemutatásra, valamint külön kiemelve a területek két legfontosabb indikátorát. Az első ábrán láthatók az általunk definiált kategóriák.

1. ábra: A DigCompOrg alkalmazása könyvtári területen (Saját szerkesztés)

Első terület: A vezetés és irányítás gyakorlata

A keretrendszer első területe, amely azt szemlélteti, milyen szerepet játszik a digitális technológia a vezetés területén. A stratégiatervezést áthatja a digitális folyamatok alkalmazása. A DigCompOrg ezen a területen tizenhat indikátort szemléltet, amelyek három deskriptorba kerülnek besorolásra. A deskriptorok elősegítik a hatékony tanulást és a digitális tanulási technológiák beillesztését a szervezet stratégiájába, amelyhez konkrét megvalósítási terv kapcsolódik világos prioritásokkal és mérhető célokkal. A tanulás támogatása a könyvtárak feladata, emiatt azok az elemek is, amelyek a tanulást érintik, ugyanolyan fontosak, mint a többi indikátor. A további deskriptorok olyan irányítási modellt alkalmaznak, amellyel koordinálható a megvalósítási terv működése, beleértve minden olyan forrást is, amivel a könyvtárak haladási irányát meghatározzák. Ez a terület szinte teljes egészében használható a könyvtárak tekintetében is.

Két fő indikátor:

- A digitális technológiák alkalmazásának beépítése a szervezet stratégiájába.
- Proaktív szemléletmód alkalmazása vezetői részről.

Második terület: A könyvtárak és a könyvtárosok digitális kompetenciái

Ez a terület eredetileg a tanítás és a tanulók digitális kompetenciája címet viselte. A digitális korszak beköszönte miatt elkerülhetetlen a változás a könyvtárak területén és a könyvtárosok életében. Ez a szakasz a könyvtárosok digitális fejlettségét és a könyvtárak digitális transzformációját szemlélteti, külön kitérve a könyvtár új szerepeire, valamint a szakma újragondolására, új módszerek alkalmazására. A deskriptorok bemutatják, hogy a könyvtárosoknak milyen digitális képességekkel kell rendelkezniük, hogy megfelelően tudják kezelni a digitális átállást. A DigCompOrg ezen része némi módosítással alkalmazható a könyvtárakra.

Két fő indikátor:

- Könyvtárosok digitális kompetenciájának fejlesztése.
- Könyvtáros szakma új szerepekbe való bekerülése.

Harmadik terület: A szakmai fejlődés

Az intézmény profilja mindig mozgásban tartja a könyvtárosokat, ezáltal folyamatos és személyre szabott szakmai fejlődésre is ösztönzi dolgozóit, hogy a könyvtárosságban új módszereket használjanak. Az a célja, hogy a könyvtárosok nyitottá váljanak az új technológiai fejlesztésekre. E terület hat indikátora pedig az egyén szakmai fejlődés iránti nyitottságáról, a szervezet ösztönzéséről, valamint a fejlődési lehetőségekről szól, kiemelve, hogy az egyéni és az intézményi szükségletek összhangban legyenek. Ez a rész teljes egészében átemelhető a könyvtári szféra számára.

Két fő indikátor:

- Könyvtárosok fejlődés iránti nyitottsága.
- A szakmai fejlődés lehetőségének biztosítása mindenkinek.

Negyedik terület: Felhasználóképzés

Az értékelési gyakorlat eredetileg azt vizsgálja, hogy hogyan használják a tanulási tapasztalatokat és az eredményeket azonnali és tartalmas visszajelzésre. Ez a rész nem használható a könyvtári területen. A könyvtárosok egyik fontos feladata a felhasználóképzés. A könyvtárhasználó ismerje és tudja kezelni az IKT-eszközöket, tudjon keresni a különféle katalógusokban, valamint tudjon tájékozódni az állományban.

Az indikátorok olyan helyzeteket is felvázolnak, amelyekben a hagyományos értékeléstől az új módszerek felé haladó eltolódást jelzik. Az értékelés különféle módszereket is tartalmaz, amelyek a tudáson kívül a képességeket, az attitűdöket, a formális, informális és nonformális keresési szokásokat is figyelembe veszik.

Két fő indikátor:

- Felhasználók önfejlesztése.
- A felhasználók továbbképzése a digitális eszközök ismeretére és használatára.

Ötödik terület: A tartalom megőrzése, szolgáltatása

Eredeti nevén: a tartalom és a tanterv területe, mely a digitális eszközök oktatásban való használatát segíti. Ez a terület módosítással használható a könyvtári területen is. A tartalmak megőrzése, szolgáltatása a könyvtárak egyik fő feladata. A deskriptorok szemléltetik, hogy hogyan történik ezeknek a feladatoknak a végrehajtása, valamint a digitális eszközöket hogyan és miként tudják bevonni a folyamatba.

Két fő indikátor:

- Digitalizálás.
- Digitális eszközök bevonása a könyvtári munkába.

Hatodik terület: Együttműködés és hálózatosodás leírása

A digitális korszak tanulásának fontos jellemzője a sokoldalú kommunikáció, a hálózati belső és külső tudásrendszerekben való tartalommegosztás. Az intézmény biztosítja a megfelelő információáramlás kialakítását, a megfelelő infrastruktúrát és az eszközöket, annak érdekében, hogy ez a folyamat, bárhol és bármikor végbemehessen. Az intézmények kiaknázzák a digitális technológia adta lehetőségeket, a közösségi médiát, illetve a különféle szakmai platformokat a felekkel történő kommunikáció érdekében. Ennek révén az intézmény helyi, országos és nemzetközi kapcsolatokat alakíthat ki, így együttműködések, közös projektek révén is kihasználhatóvá válnak az IKT-eszközök által adott lehetőségek¹⁶. Ez a rész kisebb módosításokkal alkalmazható könyvtárak számára.

Két fő indikátor:

- Információmenedzsment, információs politika.
- Partnerkapcsolatok, intézményi együttműködések, humánerőforrás és információ megosztása.

Hetedik terület: Infrastruktúra indikátorai

A digitalizáció egyik alappillére a fejlett infrastruktúra. Ez az elem feltétlenül szükséges a tanulás idejének és fizikai, illetve virtuális terének kiterjesztésére. Biz-

tosítani kell a nyitott, rugalmas, bármely eszközzel történő keresés lehetőségét. Célszerű automatizálni néhány folyamatot. Ezen túlmenően az infrastruktúrának biztosítani kell egy stabil, fejlődni képes hátteret az intézmény életében, az új lehetőségek modernizálása céljából. Ez a terület is kisebb módosításokkal alkalmazható a könyvtárak számára.

Két fő indikátor:

- Megfelelő hálózat kialakítása. Modern informatikai eszközök megléte, karbantartása.
- Naprakész, robotizált weboldal (pl. chatbotok alkalmazása a könyvtári weboldalon).

Nyolcadik terület: Megfelelő, modern könyvtárosképzés

Az utolsó terület egy üres rész, ahová a különböző intézmények saját maguk definiálhatnak feladatokat, meghatározásokat, indikátorokat. A kiegészítő elemek hatással lehetnek a korábbi indikátorokra, hiszen ezek sokszorosán összefüggnek. Jelen esetben a könyvtárosképzés kerül definiálásra. A jövő könyvtárosainak fontos, hogy naprakész tudással hagyják el az iskolapadot, valamint nyitottak és elhivatottak legyenek a szakma irányába.

Két fontos indikátor:

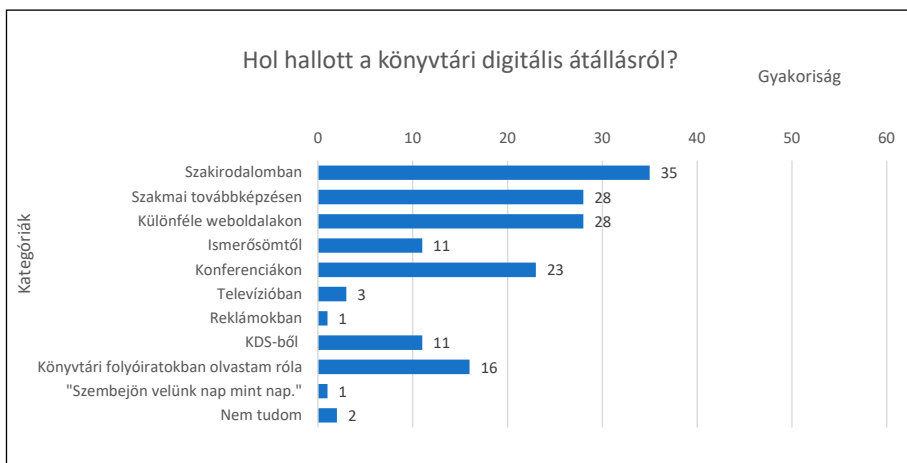
- Megfelelő könyvtári és informatikai tudás megléte.
- Nyitottság az új technológia irányába.

A kutatás második részében egy Google-úrlapon készült nem reprezentatív pilotkérdőív eredményei kerülnek szemléltetésre. A célunk az volt, hogy képet kapjunk arról, hogyan vélekedik a magyar könyvtáros szakma a digitális átállásról, hogyan látják ezt a folyamatot a könyvtárosok. A *Pillanatkép a hazai könyvtárak digitális átállásáról* című anonim, online kérdőív 26 kérdésből állt.

A kérdőív kitöltésére 2020. december 18. és 27. között volt lehetősége a populációnak, a magyar könyvtáros társadalomnak. A minta kiválasztása során az önkényes kiválasztás¹⁷ módszerét alkalmaztuk, amelynek jellemzője, hogy a meghatározott populációban lévő alanyok közül (jelen esetben aktívan dolgozó könyvtárosok) nem valószínűsíthető az, hogy mindenki ugyanakkora eséllyel kerül be a kitöltők közé, tehát a felmérés reprezentativitását nem tudjuk biztosítani. Három platformon: a *Facebook* közösségi oldalon egy könyvtáros csoportban, e-mail formájában a *KATALIST* könyvtáros levelezőlistán, valamint a *Moly.hu* közösségi oldalon, egy úgynevezett könyvtáros zónában került megosztásra a kérdőív, amelyet közel tíz nap leforgása alatt összesen hatvanöt fő töltött ki. Azoknak a személyeknek, akik a munkakörnél a „nem könyvtárban dolgozom” választ adták (3 fő) az alapadatok szakasz után véget ért a kérdőív kitöltése, mivel a megszólított populáció a Magyarországon jelenleg is aktív könyvtárosokat foglalta magában. Így a továbbiakban 62 válasz eredménye kerül szemléletesre.

Nemek tekintetében 54 nő (83%) és 11 férfi (17%) töltötte ki a kérdőívet. A kitöltők átlagéletkora 45,5 év, a legfiatalabb személy 21 éves, míg a legidősebb 64 éves volt. A legtöbb kitöltő a 45–50 éves (15 fő, 23%) és az 51–56 éves (14 fő, 21%) kategóriákba tartozik. Ez megmagyarázza azt a tényt, hogy a kutatásban részt vevők kétharmada már több mint tíz éve könyvtárosként dolgozik. A munkahelyet tekintve elmondható, hogy leginkább közművelődési könyvtárban dolgozók (35 fő, 53%) töltötték ki a kérdőívet. A válaszadók 16%-a informatikus könyvtárosként (21 válasz), 15%-a (19 válasz) tájékoztató könyvtárosként, valamint 14%-a (18 válasz) olvasószolgálati könyvtárosként dolgozik. Többen bejelölték a feldolgozó könyvtáros (16 válasz, 12%) és az állományalakító könyvtáros (15 válasz, 11%) munkaköröket is. Így a válaszokból kiderül, hogy a legtöbb résztvevő több feladatot is ellát egyszerre. Lakhely tekintetében a kitöltők 40%-a Magyarország valamelyik megyeszékhelyén él (26 fő), ezt követi a városban élők száma (18 fő, 28%), majd a budapesti lakosok (14 fő, 21%).

A könyvtári digitális transzformációról elmondható, hogy – egy ember kivételével – mindenki, aki ismeri a digitális átállás fogalmát, az ismeri könyvtári értelemben is ezt a fogalmat (56 fő, 90%). Ahogyan a digitális átállásnál, itt is a leggyakoribb értesülési forma a szakirodalom (35 válasz, 22%), a szakmai továbbképzés (28 válasz, 18%), valamint a különféle weboldalak (28 válasz, 18%). Többen értesültek konferenciák révén (23 válasz, 14%) és könyvtári folyóiratokból (16 válasz 10%). (Lásd a 2. ábrát.)

2. ábra: Hol hallott a könyvtári digitális átállásról? (Saját szerkesztés)

Az *Önnek mi jut eszébe a könyvtári digitális transzformációról?* kérdésre különféle válaszok születtek. Egy 60 éves középiskolai könyvtáros hölgy a digitalizált információ hozzáférhetőségéről így írt: „A digitális könyvtár egy technikai eszkö-

zökkel fenntartott szisztéma, amely segítségével a digitalizált információ hozzáférhető és átadható, a gyűjteményt struktúrába rendezi, ezáltal kínálva minőségi, interaktív szolgáltatást a végfelhasználó számára.” Hasonló választ írt egy 26 éves felsőoktatási könyvtárban dolgozó hölgy is: „A digitális megoldások segítségével a könyvtári szolgáltatások kiterjesztése, átalakulása.”

Több kitöltő az online elérhető tartalmakat említette: „Bizonyos tartalmakat, pl. könyvrészleteket felhőalapú tárhelyen elérhetővé tesznek bizonyos biztonsági beállítások mellett hallgatók és oktatók számára. Vagy pl. hogy egyre több e-könyv érhető el a könyvtárakban.” – írta egy 28 éves, férfi felsőoktatási könyvtáros. Mások a megváltozott felhasználói igényhez történő alkalmazkodásról írtak, többek között a legidősebb – 64 éves, iskolai könyvtáros – kitöltő is: „Alkalmazkodás a megváltozott felhasználói igényekhez, új szolgáltatások bevezetése.” Több negatív jellegű megnyilvánulás is született, szám szerint hét, például: „felkészületlenség”, „sok feladat”. Ezzel szemben mindössze három pozitív jellegű gondolat érkezett erre a kérdésre, köztük a legpozitívabb a következő: „esély a könyvtárak továbbélésére.”

Összességében a könyvtári digitális transzformációval kapcsolatban hat kategóriába kerültek beosztásra a válaszok. A legtöbb személynek a könyvtári digitális transzformációról a könyvtári szolgáltatások digitalizálása (18 fő, 29%) és az online elérhető tartalmak (16 fő, 26%) jutnak az eszébe.

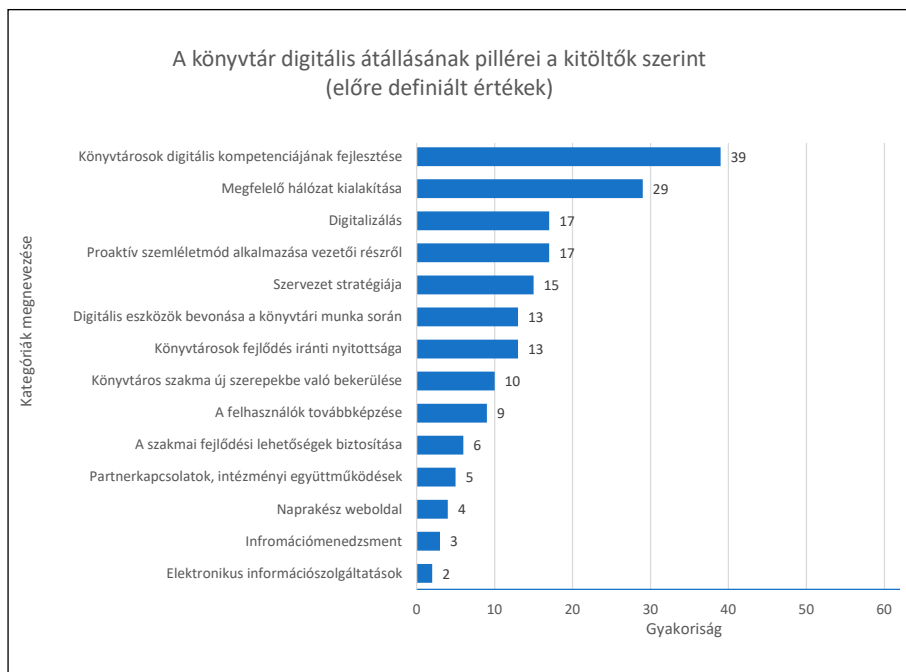
A könyvtárosok a digitális átállás pilléreként kilencven szabad választ adtak meg. Ezek alapján hét kategória került meghatározásra:

- Digitalizálás (21 válasz, 23%).
- Megfelelő hálózat kialakítása. Modern informatikai eszközök megléte, karbantartása (17 válasz, 19%).
- Digitális eszközök bevonása a könyvtári munka során (11 válasz, 12%).
- A felhasználók továbbképzése a digitális eszközök ismeretére/használatára. (10 válasz, 11%).
- Szervezet stratégiája tartalmazza a digitális technológiák alkalmazását (5 válasz, 6%).
- Könyvtárosok digitális kompetenciájának fejlesztése (5 válasz, 6%).
- Szerzői jog fontossága (2 válasz, 2%).

Ezenkívül 19 (21%) „üres” vagy értelmezhetetlen válasz született. Érdekes lehet összevetni az ötödik szakasz kérdésével ezeket a válaszokat, ahol a kitöltők maguk választhatták ki azt a maximum három fő indikátort, amelyet a digitális átállás könyvtári pilléreként tekintenek. (Az eredmény a 3. ábrán tekinthető meg.)

Jól látható, hogy a saját válaszaiknál a *könyvtárosok digitális kompetenciájának fejlesztése* lehetőséget mindössze öt résztvevő adta meg, míg az előre definiált elemeknél vezet a listát. A második helyen mindkét résznél a *Megfelelő hálózat kialakítása. Modern informatikai eszközök megléte, karbantartása* áll. Az előre meghatározott értékek közül a harmadik helyen a *Proaktív szemléletmód alkalmazása vezetői részről*

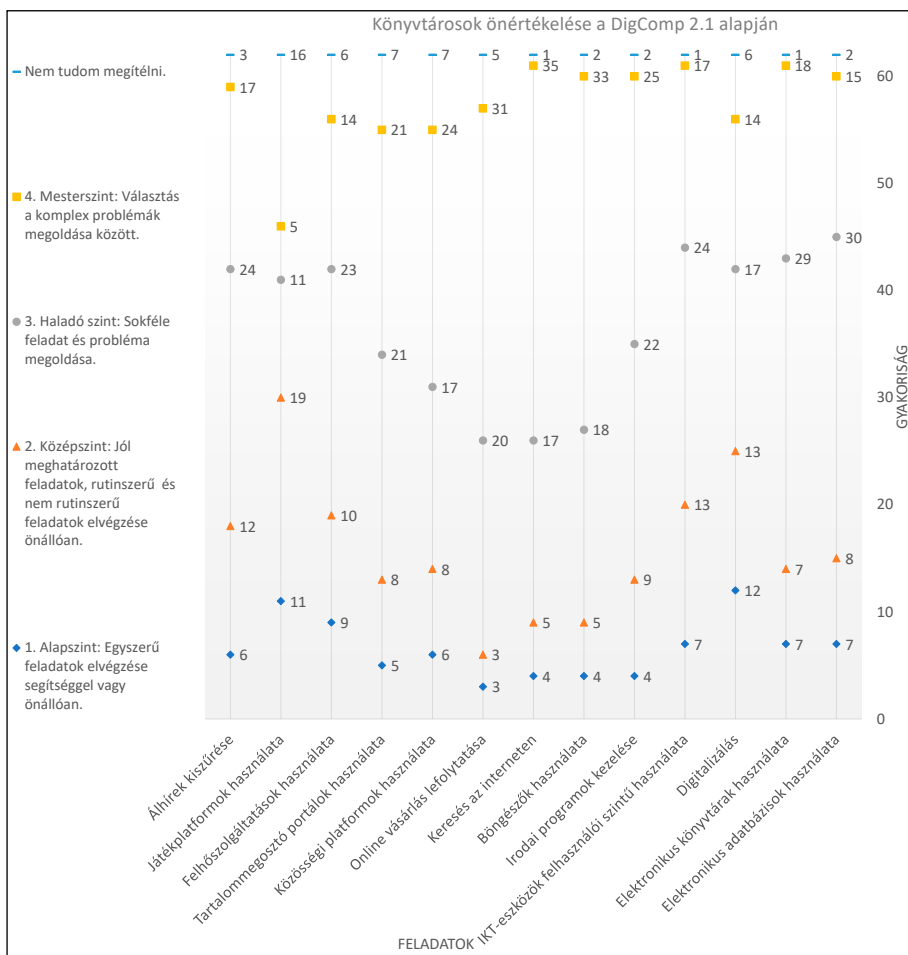
látható. Ilyen válasz nem érkezett a saját válaszok közül. Míg a szabadválaszos kérdést a digitalizálás vezeti, addig az előre definiált értékeknél mindössze csak a harmadik helyre került. Az eltérő válaszok amiatt is lehetségesek, hogy ahogy korábban látható volt, a könyvtárosoknak a digitalizálás jut eszébe először a digitális átállásról. Később, amikor már együtt látják a pilléreket, ez a folyamat átértékelődik, és több folyamat/képesség megelőzi a digitalizálást. Ahhoz, hogy a digitalizálás hatékonyan tudjon működni, szükséges a képzett szakember, a megfelelő infrastruktúra és a proaktív szemlélet a vezetőség részéről.

3. ábra: A könyvtári digitális transzformáció pillérei (előre definiált válaszok) (Saját szerkesztés)

A negyedik szakaszban a könyvtárosok önértékelése történt meg. Az előre definiált tizenhárom tulajdonság megoszlását tekintve láthatóvá válnak az önértékelés eredményei. A válaszadók mesterszinten el tudják sajátítani az alábbi tulajdonságokat, képességeket (zárójelben külön jelölve, hogy a 62 válaszadó közül, hányan jelölték meg az adott képességnél, az adott szintet, lásd a 4. ábrát):

- Keresés az internetes keresők segítségével (35 fő).
- Böngésző programok használata (33 fő).
- Online vásárlás lefolytatása (31 fő).
- Szövegszerkesztő, táblázatkezelő programok kezelése (25 fő).
- Közösségi platformok használata (24 fő).
- Különbféle tartalommegosztó portálok használata (21 fő).

4. ábra: Könyvtárosok önértékelése a DigComp 2.1 alapján (Saját szerkesztés)

Haladószerint rendelkeznek az alábbi tulajdonságokkal:

- Elektronikus adatbázisok használata/kezelése (30 fő).
- Elektronikus könyvtárak használata/kezelése (29 fő).
- IKT-eszközök felhasználói szintű használata (24 fő).
- Álhírek/álmportálok kiszűrése (24 fő).
- Különböző felhőszolgáltatások használata (23 fő).
- Különböző tartalommegosztó portálok használata (21 fő).
- Digitalizálási folyamat végrehajtása (17 fő).

Középszinten egyetlen érték, a *különböző játékatplatformok használata* áll, amelyet 19 fő jelölt meg. Alapszinten a felsorolt tulajdonságok, képességek közül elmondható, hogy egyik sem kimagasló. Érdekes tény, hogy a felsorolt elemek közül azokban a legfejlettebbek a szakemberek, amelyek közvetlenül nem kapcsolódnak a könyvtáros

szakmához. Az önértékelés alapján levonható konzekvencia az, hogy a könyvtárosok összességében felkészültek a digitális átállásra. Mindez nem akadályozza meg a kitöltőket abban, hogy továbbfejlesszék önmagukat, hiszen egy fő kivételével mindenki szeretné valamilyen módon fejleszteni a saját digitális kompetenciáját. A legtöbben (45 válasz) szakmai továbbképzéseken tennék ezt, de gyakori válasz volt még a digitális átállással kapcsolatos oldalak felkeresése (32 válasz) és az online kurzusok elvégzése (32 válasz) is.

Ezek alapján nem is meglepő, hogy szinte az összes kitöltő nyitott a digitális transzformációval járó változásokra (60 fő, 96,6%). Arra a kérdésre, hogy önmaga pozitívan éli-e meg a könyvtári digitális transzformációt, már nem ilyen egyértelmű válaszok érkeztek. A megkérdezettek közül 27 fő (43,5%) teljesen elégedett lenne az átállással, viszont 26 fő (41,9%) csak részben lenne elégedett ezzel a folyamattal. A négy kategória két külön elemre történő bontásával egy negatív (1–2. elem) és egy pozitív (3–4. elem) kategória keletkezik. Előbbiben összesen 9 válasz (14%), míg az utóbbiban 53 válasz (86%) található. Tehát a válaszadók többsége pozitívan ítéli meg az átállást, de ennek a tevékenységnek is lehetnek negatív hatásai. Míg önmaguk tekintetében megoszló a pozitivitás szintje, addig a könyvtárhasználóknál ez a kérdés eldőlt. Ugyanis a kitöltők szerint a könyvtárhasználókra csak részben gyakorolna pozitív hatást (29 fő, 46,8%) a digitális átállás.

A következő szakasz első kérdésében az előre definiált elemek közül kellett kiválasztani, hogy milyen módokon, milyen szolgáltatásokkal próbálnak sikeresek lenni a hazai könyvtárak a digitális átállás terén. A válaszadók szerint az *online kölcsönzés/hosszabbítás* és az *IKT-eszközök használata* teljes mértékben jellemző. Gyakran jellemző szolgáltatások/tevékenységek: *a digitális szolgáltatások igénybevétele, az állomány digitalizálása*, valamint a *digitális kompetenciák fejlesztése*. A *digitális oktatás támogatása* egyaránt 21-21 szavazatot kapott a gyakran jellemző és a ritkán jellemző kategóriák közül. Ritkán jellemző kategóriában az *E-könyvkölcsönzés* és a *chatbotok alkalmazása a weboldalakon* szolgáltatások találhatóak. Nem jellemzőként a tablet-/okoseszköz-kölcsönzés található. A legtöbb kitöltő a saját intézményét digitálisan kompetensnek¹⁸ ítéli (23 válasz, 37%), és önmagát is felkészültnek tartja a digitális átállás folyamatában való továbblépésre (28 válasz, 45%). A válaszadók több mint háromnegyede (48 fő) szeretné, ha lenne egységes keretrendszer arra, hogy felmérje az intézménye hol tart a digitális átállásban.

Összességében elmondható, hogy a kitöltők ismerik a könyvtári digitális átállást. Az átállás főbb pilléreinek a könyvtárosok digitális kompetenciájának fejlesztését; a megfelelő hálózat kialakítását és a modern informatikai eszközök megletét, karbantartását; a proaktív szemléletmód vezetői alkalmazását; valamint a digitalizálást tartják. Általánosságban elmondható, hogy pozitívan tekintenek a digitális transzformációra, azonban ez a folyamat is hordozhat olyan változásokat, amelyek kiválthatják egyesek ellenszenvét. A könyvtárosok és a könyvtárak

felkészültek az átállásra, de akadnak még hiányosságok: bizonyos dolgokat pótolniuk, másokat fejleszteniük kell.

Úgy véljük, hogy több égetően fontos téma is megtalálható ebben a kutatásban, ezért a terveink között szerepel, hogy kevert kutatási módszerrel tovább folytassuk a kutatást. A vizsgálat első részében a nemzetközi és a hazai könyvtáros szakma digitális átállással kapcsolatos kezdeményezéseit, programjait, megvalósított projektjeit vetnénk össze egymással, és a MAXQDA tartalomelemző szoftver segítségével kiértékelnénk azokat. A kiértékelt elemek és a DigCompOrg alapján létrehoznánk a könyvtárak digitális keretrendszerét. Emellett a korábban bemutatott pilotkérdőív segítségével szeretnénk felmérni a hazai könyvtárosok digitális kompetenciáját.

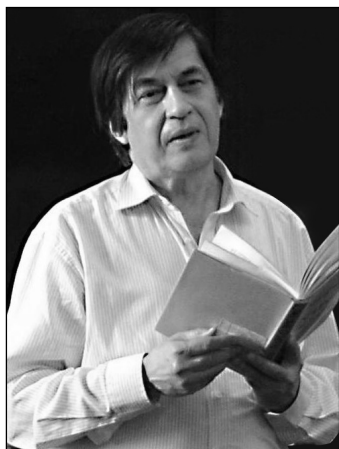
Jegyzetek

1. Ferrari, Anusca: *DIGCOMP: A Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe*. EUR 26035, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2013. 46 p. <https://www.doi.org/10.2788/52966> (2021.03.20.)
Redecker, Christine: *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. EUR 28775 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017. 93 p. <https://doi.org/10.2760/159770> (2021.03.20.)
Diringó-Horváth Ida – Gonda Zsuzsa: *Tanárjelöltek IKT-kompetenciájának jellemzői és fejlesztési lehetőségei*. = Képzés és Gyakorlat, 16. évf. 2018. 2. sz. 21–48. p. <https://www.doi.org/10.17165/IP.2018.2.2> (2021.03.20.)
2. Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (2017–2025) <https://digitalisjoletprogram.hu/files/27/c4/27c41541fb75cfb0bfd4ceb02385fb4e.pdf> (2021.03.20.)
3. Carretero Gomez, Stephanie – Vuorikari, Riina – Punie, Yves: *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens With eight proficiency levels and examples of use*. EUR 28558 EN, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2017. 22, [25] p. <https://doi.org/10.2760/38842> (2021.03.20.)
4. Racsko Réka: *Digitális átállás az oktatásban*. Veszprém, Gondolat Kiadó, 2017. 38. p. (Iskolakultúra-könyvek, 52.) <https://doi.org/10.17717/IQKONYV.Racsko.2017> (2021.03.20.)
5. Racsko Réka – Bana Szilvia – Kapalkó Réka: *Pillanatkép a könyvtári digitális transzformáció aktuális trendjeiről*. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 68. évf. 2021. 2. sz. 68–82. p. <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/12894> (2021.03.20.)
6. Lengyelne Molnár Tünde: *A digitális átállás könyvtári aspektusai a nemzetközi trendek tükrében*. In: *Hagyományok és Kihívások VIII. Országos Könyvtárszakmai Nap*, 2019. Szerk. Szabó Panna, Székelyné Török Tünde, Budapest, ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, 2020. 63–78. p. https://doi.org/10.21862/HagyKihiv_2019.63 (2021.03.20.)
7. Kiszl Péter: *Ki vizsgál át...? A könyvtárak társadalmi felelősségvállalása a digitális korban*. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 64. évf. 2017. 1. sz. 1–23. p. <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/774> (2021.03.20.)
8. Sacramento Public Library honlapja: Library of Things. <https://www.saclibrary.org/Books-Media/Specialty-Checkouts/Library-of-Things> (2021.03.20.)

9. Czeglédi László – Lengyelne Molnár Tünde: *Könyvtárpedagógia a digitális átállás időszakában*. In: *Reflexiók néhány magyarországi pedagógia-releváns kontextusra*. Szerk. Karlovitz János Tibor és Torgyik Judit, Komárno, International Research Institute s.r.o., 2020. 137–140. p. <http://www.irisro.org/pedagogia2020januar/index.html> (2021.03.20.)
 10. Racsko Réka: *i. m.*, 38. p.
 11. Czeglédi László: *Adaptív tanulási környezetek könyvtári támogatása*. In: *Agria Média 2017*. Szerk. Nádasi András, Eger, Líceum Kiadó, 2018. 11–15 p. <https://doi.org/10.17048/AM.2018.11> (2021.03.20.)
 12. Lengyelne Molnár Tünde: *i. m.*
 13. Horrigan, John B.: *Libraries' Second Digital Transformation* [white paper]. Urban Libraries Council, 2017. 1–7. p. https://www.urbanlibraries.org/files/ULC_White-Papers_LIBRARIES%E2%80%99-SECOND-DIGITAL-TRANSFORMATION.pdf (2021.03.20.)
 14. Hunya Márta [ford.]: *A tanulás támogatása a digitális korszakban. A digitálisan kompetens oktatási intézmények európai keretrendszere*. In: Hunya Márta: Melléklet Hunya Márta: *Digitális és online tanulás munkacsoport eredményei című tanulmányához*. 2016. [1–12.] p. http://oktataskepzes.tka.hu/content/documents/7_Lifelong_learning/1_Oktatas_es_kepzes_strategia/EU_tematikus_mcs/2016majus10_konferencia/K%C3%89SZ%20A%20tanul%C3%A1s%20t%C3%A1mogat%C3%A1sa%20a%20digit%C3%A1lis%20korszakban.pdf (2021.03.20.)
A Hunya Márta által fordított keretrendszer angol nyelvű eredetije: Kampylis, Panagiotis – Punie, Yves – Devine, Jim: *Promoting Effective Digital-Age Learning - A European Framework for Digitally-Competent Educational Organisations*. EUR 27599 EN, European Union. 2015. 73 p. <https://www.doi.org/10.2791/54070> (2021.03.20.)
 15. Hunya Márta [ford.]: *i. m.*
 16. IKT fogalma In: Lengyelne Molnár Tünde – Kis-Tóth Lajos: *IKT innováció* [online tananyag]. Eger, 2015 http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/05_ikt_02_27/221ikt_fogalma.html (2021.03.20.)
 17. Lengyelne Molnár Tünde: *Kutatástervezés*. Eger, EKF Líceum Kiadó, 2014, 149. p. http://lengyelne.ektf.hu/wp-content/uploads/2021/02/Kutatastervezes_Lengyelne_Molnar_Tu%C2%81nde-optimized.pdf (2021.03.20.)
 18. DNR [Digitális Névjegy Rendszer]. Forrás: Digitális Pedagógiai Módszertani Központ: <https://dnr.dpmk.hu/page.php?pid=77#mi> (2021.03.20.)
-
-

Kocsy Anikó

In memoriam Sárosi Attila (1953–2021)

A könyvtáros pályára sokfelől landolhat az ember. Sárosi Attilával is ezt történt. Pályaelhagyó? Nem mondható annak, hiszen bár biológia szakon végzett, sosem tanított biológiát. Középiskolás éve alatt, a Piarista Gimnáziumban talán még kedvelte ezt a tantárgyat, az egyetem elvégzésekor azonban tudta már, hogy nem ezen az úton kell haladnia. Mint sok más könyveket szerető, sokféle tudás iránti szomjjal megáldott friss diplomás értelmiségi, úgy Attila is könyvtárban próbált elhelyezkedni. 1978. április 27-én bizonyára izgalommal lépte át az Országos Széchényi Könyvtár Bródy Sándor utcai kapuját, és sietett fel a Nemzeti Múzeum első emeletére, ahol az Olvasó és Tájékoztató Szolgálaton, egy távollévő munkatárs helyetteseként szerződést kapott.

A csendes, kötelességtudó fiú hamar feltűnt a Gyarapítási Osztály vezetőjének, Wix Györgynének, aki 1979 júliusában áthívta az osztályra, ahol a periodikumok

világával, azok gyarapítási módozataival ismertette meg őt. Ez a különleges, változatos, de könyvtárosként igen sok kihívást tartogató dokumentumféle egy életre hatalmába kerítette. Feladata volt, hogy a különböző forrásból, ajándékként, csereként vagy vásárlás útján a könyvtárba érkező hírlap- és folyóiratkötetek vagy szórványszámok helyét, a nyilvántartások segítségével megtalálja a könyvtár állományában. Munkája során az idő nagy részében a Hírlaptár szolgálati katalógusainál dolgozott csendben, önállóan, egyedül. Sok esetben a külföldön élő magyarság lapjaival történt ez, hiszen az emigráns magyarok – nem feledkezve meg szülőhazájukról – gyakran ajándékozták meg óhazájuk nemzeti könyvtárát új hazájukban megjelent kiadványaikkal.

Bár az akkor még létező, önállóan működő Zárolt Kiadványok Tára munkatársai többnyire maguk gyarapították politikailag szigorúan bizalmas állományukat, Attilának gyarapítóként azért gyakran került kezébe efféle bizalmasnak ítéendő és azonnal továbbadandó kiadvány, amiket ő persze titokban elolvasott. Jó ideig módja volt erre, ám 1982-ben egy új munkatárs felfigyelt „politikailag veszélyes” tevékenységére, és közreműködésével a VIII. kerületi pártbizottságon is tudomást szereztek Attila működéséről. A könyvtárból való elbocsájtástól Ferenczy Endréné főosztályvezető úgy tudta megmenteni, hogy áthelyezte a Katalógizáló Osztály periodikafeldolgozó részlegébe azzal az ígérettel, hogy ott többé nem juthat hozzá bizalmas anyaghoz. Az emigráns irodalom azonban továbbra is fontos volt számára. Később, amikor a rendszerváltozás után a Zárolt Kiadványok Tárának állományát a törzsállományba való bekerülésekor feldolgoztuk, ismét megtapasztalhattuk nagy tudását, ismereteit. Nem véletlen, hogy Nagy Csaba a 2000-ben megjelent *A magyar emigráns irodalom lexikona* című munka lektorának Sárosi Attilát kérte fel.

A Katalógizáló Osztályon a kurrens lapok kollacionálása, kötetbe rendezése, katalógizálása lett a munkaköre. Nagy-nagy odafigyelést igényelt ez a feladat, hiszen nemcsak folyóiratok, hírlapok kötetbe rendezéséről, állományadatainknak a szolgálati katalóguslapra való rávezetéséről volt szó, hanem figyelemmel kellett kísérni a bibliográfiai adatok: az alcímek, szerkesztők, kiadók stb. változásait is, amit a szolgálati katalóguslapon szintén rögzíteni kellett.

Egy könyvtár gyűjteményében fellelhető dokumentumfajták közül kétségtelenül a periodikumok a legbonyolultabbak, gyűjtésükben, feldolgozásukban, raktározásukban, szolgáltatásukban a legtöbb időt, energiát felemésztő darabok, és a raktárakban is a legtöbb polcfolyómétert igényli a tárolásuk. Éppen azért, mert kicsit mindenütt kakukktójásként vannak jelen a „lejáró újságok”, a nemzeti könyvtár szervezeti átalakításai legtöbbször az időszakosan megjelenő kiadványok gyűjtését, feldolgozását, szolgáltatását érintették. A legelementárisabb változás a budai Várba való költözés során érte az időszakos kiadványok gyűjteményét, amikor végleg részeire bomlott a korábbi Hírlaptár, amelynek alapjait 1884-ben Szinnyi József rakta le igen előrelátó, önfeláldozó, szorgos munkával.

A periodikafeldolgozás 1985 januárjában már önállóan költözködött. Attila gyors, operatív munkavégzésének nagy hasznát vették munkatársai az éppen munkában lévő anyagok és a szolgálati katalógusok be- és kicsomagolásában, elhelyezésében, elrendezésében.

1998 és 2008 között az önállóvá váló Periodikafeldolgozó Osztály munkatársaként szinte minden az osztályon folyó munkában részt vett, 2005. december 1-jétől csoportvezetői beosztásban. Bármit rá lehetett bízni, mindent csendben, kötelességtudóan és gyorsan elvégzett. A kurrens kollacionálás mellett szakszámmal látta el az új kiadványokat, visszaosztotta a szolgálati katalógusból munkára kivett lapokat, beosztotta az új olvasói katalóguslapokat, mindezt csendben, felszólítás nélkül és gyorsan. A gyorsaság igen fontos volt számára, hogy mindig legyen egy kis ideje a szabadpolcos friss lapok „ellenőrzésére”.

Szorgos munkája mellett könyvtáros szakképesítést először 1983-ban szerzett a Könyvtudományi és Módszertani Központ könyvtárkezelői tanfolyamán, majd 1989-ben beiratkozott a Kossuth Lajos Tudományegyetem és az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által indított informatikus könyvtáros másoddiplomás képzésre, ahol 1991-ben diplomázott.

2008-ban ismét átszervezésre került sor. A lapok bibliográfiai adatainak változásai a szolgálati katalóguslapról átkerültek az integrált katalógusokba, Attila pedig kollacionáló munkakörével együtt a Gyarapítási Osztály munkatársa lett. 2011-ben ismét visszakapta az inkurrens gyarapítás feladatkörét. Ez a munka a 2014. január 1-jével elinduló Mikes Kelemen Program révén különösen nagy szerepet kapott. A Nemzetpolitikai Államtitkárság és az Országos Széchényi Könyvtár szervezte program révén a diaszpórában megjelent, ott összegyűjtött, pusztulás veszélyének kitett, a tengerentúlról hazaszállított anyagból sok-sok hiányzó hungarikum került a nemzeti könyvtár birtokába. Sárosi Attila ismét a számára oly fontos emigráns lapok közelében lehetett. Újfént azt a feladatkört látta el, amit könyvtárösszága kezdetén. Egészen 2017-ben bekövetkezett nyugdíjba vonulásáig – sőt azon túl is – hű maradt a nemzeti periodikagyűjteményhez, hiszen tanácsadóként, önkéntes munkatársként haláláig tovább tevékenykedett az Országos Széchényi Könyvtárban. Ismereteire, tanácsaira nagy szüksége volt utódainak, de valamennyi fiatalabb munkatársának is. Megkezdte, de a 2020-as világiárvány, majd halála megakasztotta őt a *Katolikus Magyarok Vasárnapja (1894–1993)* című, az amerikai diaszpórában éppen száz éven keresztül megjelent lapnak a digitalizálásra való előkészítésében.

A folyóirat hosszú történetét *A Mikes Kelemen Program margójára* című blogbejegyzés-sorozat 5. részében ismertette. 2018. január 25-én a Széchényi Könyvtár „KönyvTÁRlat” előadássorozatának egyik előadójaként *Megfejtés a következő számban* címmel a rejtvényűjságok 1817-től napjainkig terjedő történetébe avatta be hallgatóit.

Sárosi Attila kereső, „belülről látó ember” volt – ahogy Major Gyöngyi megfogalmazta búcsúbeszédében a Mária utcai Jézus szíve jezsuita templomban. Közeli

munkatársai körében ismert volt, hogy a budapesti Piarista Gimnáziumban Jelenits István osztályába járt, és 1961-ben ott érettségizett, de lelki életéről, a rendszerváltozás után újjászerveződött Bencés Oblátusközösséghez – „a megtapasztalt szeretet továbbadóihoz” – való 1991-ben történt csatlakozásáról temetéséig nem hallottunk, bár az ő szeretetátadását naponta élvezhettük.

Sárosi Attilának zárkózott természete ellenére rengeteg barátja volt. Sok-sok szakdolgozó, dolgozatíró élvezte segítőkészségét, fogadta okos tanácsait. Hűséges, szolgálatkész természetének és nem utolsósorban sokoldalú érdeklődésének, széles körű tudásának sokan élvezői voltak. Zárkózott volt, de baráti körben, jó hangulatban fel tudott oldódni. Mi, akik a környezetében voltunk, akik a barátságát élvezhettük, olykor megtapasztalhattuk humorát és hangulatteremtő másik énjét is. Sokan megismerhettük gazdag művészfilmgyűjteményét, amelynek darabjait baráti filmklubokban mutatta be. Hihetetlen ismerettel rendelkezett e filmek alkotói, szereplői terén. Elejtett szerény szavaiból tudtuk, hogy szaktanácsadóként segítette az első magyar nyelvű filmművészeti szakkönyvkiadó megalapítását, és éveken át a működését is. Olyan filmeket ismerhettünk meg általa, amelyekről nélküle sosem hallhattunk volna. A vetítések utáni elemzései, filmtörténeti előadásai sokunk számára felejthetetlen élmények maradnak. A legutóbbi filmbemutatóit a hivatásával kapcsolatos alkotásoknak szentelte, amikor a Kájoni Filmklubban, 2019/2020-ban a „könyvek, hírlapok és a filmművészet” témakört tűzte műsorra. Ezt a sort tervezte folytatni 2020/2021-ben, ám a világjárvány ezt is megakasztotta. A szeptemberi vetítéskor még nem sejtettük, hogy az 1952-ben készült *Az újságírás aranykora* című amerikai filmdráma az évad első, de Attila utolsó vetítése lesz.

Sárosi Attila rövid betegség után, 2021. január 22-én elhunyt. Május 18-án töltötte volna be 68. életévét. Távozása mindannyiunkban nagy űrt hagyott maga után.

(A *Mesél az utca* című szabadtéri tárlat 2021. június 30-ig látogatható a Várkert Bazár Déli panorámateraszán.)

Pogány György

A transzilvanista erőtér históriája

Sas Péter mintegy négy évtizede kutatja a Trianonnál elszakított és Romániához került tágan értelmezett Erdély irodalom- és művelődéstörténetét. Az MTMT adatbázis tanúsága szerint 460 publikáció kapcsolódik személyéhez, köztük több tucat önálló kötetet adott közre. A most napvilágot látott szintézis alighanem a szerző magnum opusa, amelyben a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom és könyvkiadás legjelentősebb intézményének históriáját írta meg. A kötetben összegződnek Sas Péter elmélyült, sok évtizedes kutatásainak eredményei, erudíciója, forrásismerete és az ügy iránti elkötelezettsége. És magnum opus e munka abban az értelemben is, hogy tárgyához így vagy úgy, de mindazon sokaknak köze van, akiket érdekel a 20. századi magyar irodalom, illetve az erdélyi kisebbségi művelődés vitathatatlanul legfontosabb, a szűkebben vett provincializmuson messze túllépő, és az egész magyar irodalom szempontjából is kiemelkedő esztétikai színvonalat képviselő, lényegében azonos személyekből álló csoportosulása: az *Erdélyi Szépmíves Céh*, illetve az *Erdélyi Helikon*.

A hármas intézményrendszer – az Erdélyi Szépmíves Céh könyvkiadó, az Erdélyi Helikon írói közösség és az Erdélyi Helikon folyóirat – múltjának feltárásakor a szerző maradéktalanul figyelembe vette a marosvécsi írótalálkozókat szervező báró Kemény János intését: „A Helikon megszületésének nem annyira a romantikus oldalával kéne foglalkozni, hanem a valóság, a realitáshoz közelebb álló részével.” Kétségtelenül nem könnyű úgy írni a Helikonról, hogy a szerző függetleníteni tudja magát az Erdély-mítosztól, ugyanis az Erdélyi Helikon írói kör a két világháború közötti években egyfajta legendává, rajongás tárgyává vált, és ez – kétségtelenül csökkenő mértékben – még ma is érzékelhető. Nem is annyira a romániai magyarság körében, hanem Magyarországon. Erdély Trianon után önmagán túlmutató

entitás lett az anyaországban, szimbóluma a nemzet összetartozásának, közös múltjának és reménye a boldogabb magyar jövőnek. Az erdélyi irodalom Budapesten és a megmaradt Magyarországon kétségtelenül divattá vált, annak minden pozitív és negatív elemével. Illés Endre az 1930-as években a csonka országban a Helikon íróit megjelentető *Révai Testvérek Irodalmi Intézet* munkatársa volt, Bánffy Miklósról emlékező írásában számol be a kiadó egyik tanácskozásáról: „A tárgysorozat legfontosabb pontja következik: az erdélyi írók új sorozatának megkedveltetése, más szóval a reklám és a közönség megejtésének új fogásai. Már volt halinaborítás, volt falemezbe kötött könyv, volt Helikon-oklevél – mi legyen most?”

A kereskedelmi igazgató – ügyes, lelkes, gátlástalan terjesztési szakember – fontos bejelentésre készül.

– Azt ajánlom – mondja –, adjunk minden sorozat-vevőnek díszes ládikában erdélyi földet.

– Hogyan gondolja ezt? – kérdi az elnöklő Bánffy. És a szemé sem rebben.

– A legegyszerűbben... Hozatunk két-három vagon földet a határon túlról, közjegyzővel hitelesítettjük, hogy valódi erdélyi föld, csináltatunk néhány ezer ládikát, úgy számítom, mindegyikbe negyed kiló föld kerül, a ládikát megtöltjük, lepecsételjük, és ez lesz a nagy sláger, az új sorozat mozdonya.

Bánffy új cigarettára gyújt.

– Jobbat tudok. Erdélyi föld helyett adjunk erdélyi könnyet. Amit erdélyi anyák sírnak odaát.

– Nagyszerű! – kapja el a lelkesedés a szakembert. – Könny! Könny! Még jobb!

– De azután mégis gyanakodni kezd. – De a könnyet hogyan adjusztáljuk?

– A legegyszerűbben – magyarázza Bánffy. – Közjegyzőket állítunk a síró erdélyi anyák mellé, akik igazolni fogják, hogy az ampullákba forrasztott könny az ő könnyük, és nem itthoni hamisítvány. Nos? Hogy tetszik?”*

Illés emlékezése rávilágít arra, hogy az erdélyi írók és az erdélyi irodalom népszerűsége, kedveltsége részben a könyvpiar reklámhadjáratainak volt köszönhető. De csak részben, elsősorban saját esztétikai, irodalmi értékük okozta és okozza sikerüket a magyarországi olvasóközönség között. *Áprily Lajos, Bánffy Miklós, Bartalis János, Berde Mária, Dsida Jenő, Gulácsy Irén, Hunyady Sándor, Jékely Zoltán, Kacsó Sándor, Karácsony Benő, Kemény János, Kolozsvári Grandpierre Emil, Kós Károly, Kuncz Aladár, Makkai Sándor, Molter Károly, Nyíró József, Reményik Sándor, Szántó György, Szemlér Ferenc, Szenteleky Kornél, Szentimrei Jenő, Tabéry Géza, Tamási Áron, Wass Albert* tartozott sok más író mellett az Erdélyi Szépművészek Céh szerzői közé, és ha egyéni sorsuk, politikai meggyőződésük különböző volt is, két elem azonban közösséget teremtett közöttük. Az egyik írásművészetük magas esztétikai színvonala, a vitathatatlan értékteremtés; a másik pedig a kisebbségi sors kihívására adott válasz, a transzilvanizmus eszméje.

* Illés Endre: *A dilettáns. Bánffy Miklós*. In: Illés Endre: *Krétarajzok*. Budapest, Magvető, 1970. 71–72. p.

A két világháború közötti erdélyi magyar irodalom művészi és ideológiai értelemben is sokszínű volt, akadtak konzervatív írók – ők a *Pásztortűz* című folyóirat körül tömörültek –, a baloldaliak a *Korunk*-ban publikáltak és voltak képviselői a népi gondolatnak is – a *Termés* szerzői tartoztak ebbe a csoportba. A Szépmíves Céh, illetve a Helikon írói a polgári humanizmusban és főleg a transzilvanizmusban vélték megtalálni azt az ideológiát, amely lehetővé teheti a magyarság megmaradását a megváltozott viszonyok között. A transzilvanizmus meglehetősen amorf fogalom volt, pontos, tételes definícióját nem adták meg. Legáltalánosabban úgy lehet meghatározni, miszerint Erdély a történelmi fejlődés során sajátos lelkületet alakított ki az ott élő népekben, a magyarokban, a románokban és a szászokban, és ez a sajátos, közös lelkület egyfajta közös sorsot hozott létre, és az így felfogott erdélyiségnek függetleníteni kell magát mind Bukaresttől, mind Budapesttől. Egyfajta autonómiát hirdettek tehát és együttműködést a románokkal és a szászokkal, illetve a magyarság számára a cselekvést szorgalmazták és Erdély Magyarországtól való elszakadásának tudomásul vételét. Az autonómiáért cserébe – mint Kós Károly, Paál Árpád és Zágoni István 1921-ben a *Kiáltó Szó* című röpiratban megfogalmazták – állampolgári lojalitást ígértek a román államnak.

A trianoni trauma után Erdélyben először az irodalom kezdett éledezni, és a művelődésben szinte kizárólagos irodalomközpontúság alakult ki (ami persze nem kizárólag erdélyi jelenség volt). Sorra alakultak újságok és könyvkiadó vállalkozások, a kisebbségi lét első öt évében háromszázharminc lap jelent meg és több mint ezer könyv látott napvilágot. Az imponáló mennyiségi adatok azonban nem leplezheték a súlyos pénzügyi gondokat, amelyek állandó fenyegetést jelentettek a különféle vállalkozásoknak, és az írók tekintélyes része saját kiadásban, előfizetőket gyűjtve tudta közreadni írásait.

Sas Péter árnyaltan mutatja be a kiadó keletkezésének előzményeit, Kós Károly sztánai, a preraffaelita elveket megvalósító kézműves nyomdáját, illetve Nyirő Józseffel, Paál Árpáddal, Szentimrei Jenővel és Zágoni Istvánnal együtt alapított *Kalácsa Betéti Társaság*-ot, amelyből 1923-ban jött létre a *Haladás Lap- és Könyvkiadó Betéti Társaság*. Utóbbi felszámolása után került sor az Erdélyi Szépmíves Céh megalapítására 1924-ben. Alapítói Kádár Imre, Kós Károly, Ligeti Ernő, Nyirő József, Paál Árpád és Zágoni István voltak. Az új kiadó programja szerint visszanyúlt a kézműves hagyományokhoz, „tartalomban csak értékeset és jót, külsőben csak igazán szépet és művészi” ígértek. Két vonatkozásban jelentett novumot a korabeli Erdély magyar könyvkultúrájában a Céh. Egyrészt a megjelentetett művek formai kivételét illetően, másrészt a sajátos előfizetői szisztéma miatt. A kiadott könyveket kétféle formában publikálták, a példányok egy részét előfizetőknek szánták számozott, ex librisszel ellátott bibliofil változatban, az előfizető nevének feltüntetésével, ami által az előfizetők is az Erdélyi Szépmíves Céh tagjai lettek, illetve készült egy egyszerűbb edíció könyvesbolti vásárlásra. Az előfizető pártoló tagok száma változó volt, legtöbben (556 fő) 1928-ban je-

lentkeztek, általában kétszáz fő körül volt a számuk. Ezzel a megoldással sikerült stabil anyagi lábakra helyezni a vállalkozást. Az előfizetők révén független lehetett a Céh az üzleti szempontoktól, és ezáltal lehetővé vált azoknak az íróknak is megjelentetni a könyveit, akik addig legfeljebb csak saját kiadásban publikálhatták írásukat. Ugyanakkor persze nem lehetett veszteséges sem a Céh, hiszen fenn kellett tartani önmagát, és a kiadóhoz kötődő íróknak is egzisztenciális biztonságot kellett nyújtani a honoráriumok fizetésével.

Az Erdélyi Szépmíves Céh 1944-ig 14 könyvsorozatban 140 művet jelentetett meg 163 kötetben, az első kötet Gulácsy Irén *Hamueső* című regénye volt 1925-ben. A közönség érdeklődését is figyelembe véve igyekeztek változatos műfaji megoszlású alkotásokat közreadni. Ez alatt az idő alatt 64 regény, 23 verseskötet, 18 rövidpróza, 11 esszé és tanulmány, 6 dráma, valamint 2-2 emlékirat, önéletrajz, útirajz és fordításkötet látott napvilágot. A kötetek tipográfiai megformálását Kós Károly végezte, ő volt a kiadó lelke, szinte mindent ő intézett, és az illusztrált kötetek nagy részét is az ő alkotásai díszítették. Mellette a sokoldalú Bánffy Miklós is számos kötethez készített illusztrációt. Kialakult a lektorálás rendszere, Dsida Jenő, Molter Károly, Kós Károly, Kovács László, Kiss Jenő, Vásárhelyi Z. Emil véleményezték a beérkezett kéziratokat, a jelek szerint azonban Kós szava volt a döntő egy-egy írás megjelentetése ügyében. Néhány kéziratot visszautasítottak, így például Berde Mária *Szentségnyivőkeje*, Tamási Áron *Címeresekeje*, Böződi Györgytől a *Székelly bánja*, Méliusz Józseftől a *Város a ködben* kiadására nem vállalkozott a Céh.

A legtöbb könyvet publikáló szerző Tamási Áron volt, 13 kötetét adta ki a Céh, többek között az Ábel-trilógia első kiadását is. Makkai Sándor 9, Bánffy Miklós és Nyirő József 6-6, Kós Károly 5 művel szerepelt – hogy csak a leggyakrabban kiadott írókat említsük. Akadt magyarországi szerző is Szerb Antal személyében, aki az Erdélyi Helikon által kiírt pályázatra nyújtotta be első díjat nyert, majd 1934-ben megjelentetett *Magyar irodalomtörténetét*. Egy-egy román és szász szerző kötetét is közrebocsátotta a Céh, így jelenhetett meg Vasile Alecsandri verseskötete és Adolf Meschendörfer regénye.

Konfliktusok természetesen voltak, főleg akkor, ha egy-egy kéziratot a lektorok visszautasítottak. Ez a sértődöttség okozta, hogy néhány helikonos író – Berde Mária, Tabéry Géza, Olosz Lajos, Szombati-Szabó István – 1933-ban megalapította az *Erdélyi Magyar Írói Rend* nevű csoportosulást. A komoly tervekkel induló EMÍR azonban mindössze néhány kötetet tudott megjelentetni, minnek köszönhetően napvilágot láthatott Berde Mária, Tabéry Géza, Károly Sándor egy-egy regénye és Szombati-Szabó István poszthumusz verseskötete.

Az Erdélyi Szépmíves Céh jogi helyzetében 1926-ban változás történt. Abban az évben indult meg Marosvécsen az Erdélyi Helikon írói találkozó, és a Céh alapítói felajánlását követően a Helikon írói munkaközösség köztulajdonba vette, majd októberben megalakították az új Erdélyi Szépmíves Céhet mint az Erdélyi Helikon irodalmi vállalkozását.

A Helikon írói találkozó kezdeményezője Berde Mária volt, de sikerült megnyerni az ügynek a fiatal báró Kemény Jánost is, aki rendelkezésre bocsátotta kastélyát az évente megtartandó rendezvény számára. Az íróközösség nem volt szabályos, jogi személyként bejegyzett grémium, évente csak néhány napig működött. Kemény János meghívó levelében a találkozó célját az alábbiakban határozta meg: „irodalmi terveinket, szándékainkat megbeszéljük, és együttes, alapos tanácskozásban mintegy helyzetképet vegyünk fel az erdélyi irodalom mai állapotáról és jövő lehetőségeiről.” A meghívott 27 író közül elfogadta az invitálást 19, így vette kezdetét 1926. július 15-én az első találkozó. A korabeli irodalmi életben nagy vihart kavart Benedek Elek mellőzése, őt csupán dísztáviratban köszöntötték a helikonos írók. Sas Péter alaposan megvizsgálja „Elek apó” mellőzésének kérdését és két okkal magyarázza: az egyik az volt, hogy nem akarták Szabolcska Mihály részvételét, ezért a hatvan év alatti írók fórumának tették meg a Helikont, a másik pedig a vezérség kérdése: Bánffy Miklósnak szánták ezt a szerepet. Mindenesetre Benedek Elek mellőzése az erdélyi irodalom ezen fórumán jól érezhető ellenérzést okozott, és a nagy mesemondó is sértésnek érezte kihagyását. A konzervatív tábor Helikon-ellenes megnyilvánulásai kapcsán írta, hogy „nem vagyok a Helikon tagja, sőt sértő formában történt meg nem hívásom az első helikoni találkozóra.”

A marosvécsi Helikon-találkozókra 1926 és 1939 között minden évben sor került, majd még egyszer 1942-ben. 1940-ben, 1941-ben, 1943-ban és 1944-ben Kolozsvárott találkoztak Kemény János otthonában. A megbeszélésekről, az elfogadott határozatokról jegyzőkönyvek készültek, amelyek átfogták az erdélyi magyarság szellemi életének szinte minden kérdését. Szó volt bennük az eredeti erdélyi drámáról, annak színpadra juttatásáról, foglalkoztak a képzőművészet kérdéseivel, megvitatták az írók külföldi tanulmányútjainak lehetőségét, az írók szociális helyzetét, a szerveződő szabadliceumokat, az irodalmi társaságok és a kritika helyzetét, a népművelés feladatait, az azt segítő kiadványokat, az erdélyi magyar tudományos élet fellendítését, a román és a szász írókkal történő kapcsolat megteremtését. Az első találkozó határozatai közül a harmadik számú megállapította, hogy „szükség van az erdélyi írók tulajdon kiadó vállalkozásának és folyóiratának megteremtésére”. Utóbbi főszerkesztőjének Bánffy Miklóst, szerkesztőjének Áprily Lajost jelölték ki.

Az Erdélyi Helikon folyóirat 1928 májusában indult és 1944 szeptemberéig jelent meg, 1940-ig évi tíz, majd tizenkét számmal. Megindítására a Céh nyereséges működése biztosította a fedezetet. Ez a folyóirat lett a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom legjelesebb periodikuma, mely sikerrel szervezte az irodalmi életet és fórumot biztosított az akkori fiatal íróknak, költőknek, felkarolta a lap alapítása előtt feltűnt tehetségeket, köztük Dsida Jenőt, Karácsony Benőt, Tamási Áront és az Erdélyi Helikontól indult Jékely Zoltánt, Kolozsvári Grandpierre Emilt, Méliusz Józsefet, Szemlér Ferencet. Az idősebb költők közül Reményik Sándor, Áprily Lajos és Tompa László szerepe volt meghatáro-

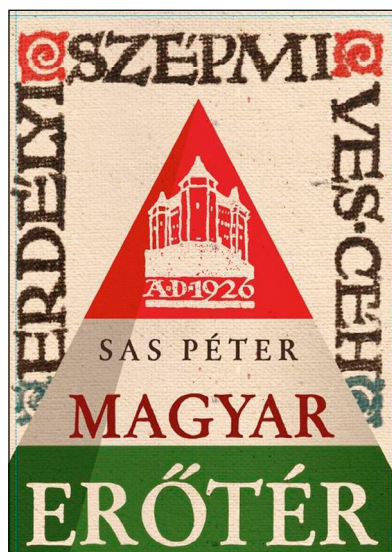
zó. Gazdag kitekintést nyújtott a folyóirat a világirodalomra is, nemcsak a nagy nyelvekből (német, angol, francia), hanem a kisebbekből is számos műfordítást közöltek, illetve kritikát és tanulmányt jelentettek meg. A szűken vett irodalom mellett közölt történelmi, irodalomtörténeti, politikai esszéket, és gazdag volt a képzőművészeti része is. A lapban publikáltak magyarországi írók is, főleg a Nyugat alkotói, így Babits és Kosztolányi is megjelent az Erdélyi Helikonban, de József Attila és Németh László is munkatársa volt. A folyóirat hasábjain néhány nagy jelentőségű vitára szintén sor került. Az egyik Ravasz Lászlónak, a budapesti *Könyvbarátok Lapjában* megjelent *Irodalmi skizma* című írása nyomán bontakozott ki 1928-ban, a következő évben pedig kezdetét vette a *Vallani és vállalni* vita, amely azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy helyes-e a jelen kérdései helyett „históriai virágnyelven” megszólaló történelmi regényeket írni. A vitát Kuncz Aladár kezdeményezte, a polémiának nevet adó cikket pedig Berde Mária jegyezte. A hosszú ideig kavargó diskurzus felszínre hozta a Helikon irodalompolitikájának, esztétikai elveinek bírálatait, főleg a baloldal, a Korunk és Gaál Gábor részéről. A tollcsaták között érdemes még megemlíteni a Szemlér Ferenc 1937-es *Jelszó vagy mithosz* című tanulmánya nyomán kibontakozó szenvedélyes polémiát a transzilvanizmusról.

Sas Péter szintézisének gerincét a kiadót, az írói csoportosulást és a folyóiratot bemutató részek képezik. Ugyanakkor részletesen tárgyalja a Helikon íróinak körútjait, felolvasóestjeit, melyekre részben Erdélyben, de számos esetben Magyarországon került sor. Árnyaltan taglalja György Lajos és Benedek Elek ellentétét, mely a Helikon körül csúcsosodott ki. Szépen sikerült portréban mutatja be az Erdélyi Helikon két meghatározó személyiségét, a házigazda Kemény Jánost és a fáradhatatlan báró Bornemisza Elemérné Szilvássy Carolát, a Helikon nagyasszonyát. Önálló fejezetben ismerteti az Erdélyi Szépművéses Céh könyvművészeti törekvéseit és árnyaltan tárja az olvasó elé az 1940–1944 közötti eseményeket, amikor is a második bécsi döntés 1940-ben visszajuttatta Észak-Erdélyt Magyarországhoz és néhány évre megszűnt a kisebbségi lét. Továbbá megtudhatjuk, hogy 1940-ben a Klebelsberg-emlékdíjat az Erdélyi Helikon kapta, ezzel is elismerve munkáját az elnyomás éveiben. A Helikon számára a megváltozott helyzetben az volt a fő kérdés, hogyan lehet a kisebbségi lét keretei között kidolgozott eszmerendszer, a transzilvanizmus értékeit a többségi helyzetben továbbvinni. És tisztázni kellett a viszonyt a fiatal írókkal – Asztalos István, Jékely Zoltán, Makkai László, Szabédi László és Vita Zsigmond ekkor lettek a Helikon tagjai. Ugyanakkor a zsidótörvények miatt nemtelen támadások érték a Helikon bizonyos alkotóit, illetve magát az írói közösséget is, és több szerző – Szerb Antal, Lakatos Imre, Ligeti Ernő, Karácsony Benő – a nácizmus áldozata lett.

Sas Péter a kötethez különféle kiegészítő részeket csatolt. Táblázatban közli a Helikon munkaközösség tagjainak névsorát (belépési évszámmal együtt), kislexi-

konban mutatja be az Erdélyi Szépmíves Céh által kiadott írókat, részletes bibliográfiában közli a Céh által megjelentetett könyvek adatait, az adattár nevű részben forrásokat, korabeli dokumentumokat közöl, továbbá jól megválogatott képekkel egészíti ki a kötetet. Két észrevételt azonban szükséges tenni. Az egyik a felhasznált irodalom jegyzéke: nem könnyíti meg az áttekintést az időrendi elrendezés. A másik a névmutató hiánya: meglehetősen nehézkes nélküle a kötet használata.

Magyar erőtér: az Erdélyi Szépmíves Céh könyvkiadó és az Erdélyi Helikon története / Sas Péter. - Köröstárkány ; Balatonfőkajár: Kárpátia Stúdió, 2020. - 506 p.

könyvtárak.hu

T U D Á S . É L M É N Y . K A P C S O L A T

Könyvtárak és olvasók: összetartozunk – a nemzeti könyvtár és az országos könyvtárszakmai szervezetek oltásregisztrációs felhívása

*„A mennyország olyan hely lehet, ahol a hét hét napján,
a nap huszonnégy órájában nyitva áll a könyvtár.”*

Alan Bradley

Magyarország nemzeti könyvtára, az Országos Széchényi Könyvtár és a hazai könyvtárakat, könyvtárosokat, információs szakembereket tömörítő országos könyvtárszakmai szervezetek az alábbi felhívást teszik közzé.

A világ és benne a könyvtárak talán legnagyobb kihívása a napjainkban is tartó koronavírus-járvány okozta új körülmények és korlátok mindennapi leküzdése, megoldása. Most, amikor az elzártság és elzárkózás korszakát éljük, a szokottnál is nagyobb szükségünk van arra a lelki táplálékra, amelyet a könyv jelent, s azokra a hiteles információkra, amelyeket könyvtáraink közvetítenek. Fontos cél, hogy a kultúra megtartó ereje – a hagyományos és az elektronikus könyveken keresztül – a könyvtárak zárvatartása idején is minden magyar ember otthonában érezhetővé váljon, továbbra is felüdülést, bölcs derűt és tudást közvetítve a könyvtárhazsnálók számára.

Amint azt a Könyvtári Intézet felmérései is bizonyítják, a hazai könyvtárak szerepe a kulturális feladatok ellátásában e nehéz időkben is jelentős. A járványhelyzet okozta korlátozások miatt a korábbi, hagyományos ellátási modelleket felülírva hamar kreatív megoldásokat, alternatívákat kellett találnunk. Nemcsak saját szervezeti működésünk változott meg – nagyobb szerepet kaptak a távmunkában is végezhető tevékenységek, erősödött a munkafolyamatok digitalizálása –, hanem szolgáltatási palettánkat is szükséges volt átgondolnunk.

Országszerte könyvtárvédelmi pontokat létesítettünk, rendezvényeinket és kiállításainkat átköltöztettük az online térbe, idős vagy akadályal élő olvasóink igényeit számos településen a könyvek házhoz szállításával szolgáljuk ki. Amíg személyes részvételt igénylő szolgáltatásaink száma jelentősen visszaesett, online tartalomszolgáltatásainkat csaknem megdupláztuk, és a webes felületen folytatott kommunikációnkat jelentősen megerősítettük. Ott vagyunk blogokon, honlapokon, közösségimédia-felületeken, gyűjteményeink eddig nem látott mértékben érhetőek el az internet segítségével.

Ugyanakkor ahhoz, hogy valódi könyvtárról és tudásközösségről beszélhessünk, – rendezett gyűjteményeink és szakképzett könyvtárosaink mellett – elengedhetetlenek Önök, az olvasók, akiknek szolgálata hivatásunk lényege minden időben. Hisszük, hogy kölcsönösen várjuk a korlátozások nélküli találkozások lehetőségét. Most mindannyian tehetünk ezért.

Csaknem egy évvel a veszélyhelyzet első kihirdetése után a járvány elleni védekezés döntő szakaszához érkeztünk, és a tömeges oltások megindulásával minden lehetőségünk megvan arra, hogy mihamarabb újraindítsuk megszokott szolgáltatásainkat.

Olvasóink és munkatársaink egészségének megőrzése mindannyiunk számára elsődleges. Intézményeink és közösségi tereink biztonságosságának alapvető feltétele, hogy az országos átfoltottság aránya elérje a szükséges mértéket. Ezért kérjük, hogy tájékozódjanak az oltásról a <https://vakcinainfo.gov.hu> weboldalon, és jelentkezzenek oltásra.

Országos Széchényi Könyvtár * Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma * Egyházi Könyvtárak Egyesülete * Informatikai és Könyvtári Szövetség * Könyvtár- és Információtudományi Társaság * Könyvtárostánárok Egyesülete * Magyar Könyvtárosok Egyesülete * Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége

Könyvtárak és olvasók: összetartozunk.

Tegyünk a biztonságos újraindításért!

**TÁJÉKOZÓDJON AZ OLTÁSRÓL A VAKCINAINFO.GOV.HU
WEBOLDALON, ÉS JELENTKEZZEN AZ OLTÁSRA!**

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR • EGYETEMI KÖNYVTÁRIGAZGATÓK KOLLÉGIUMA • EGYHÁZI KÖNYVTÁRAK EGYESÜLÉSE • INFORMATIKAI ÉS KÖNYVTÁRI SZÖVETSÉG
• KÖNYVTÁR- ÉS INFORMÁCIÓTUDOMÁNYI TÁRSASÁG • KÖNYVTÁROSTANÁROK EGYESÜLETE • MAGYAR KÖNYVTÁROK EGYESÜLETE • MAGYAR ORVOSI KÖNYVTÁRAK SZÖVETSÉGE

Nemzeti Kulturális Alap